

25. Jugador del SC Hospitalenc d'identitat desconeguda, circa 1920.

* AL'H-AH.

2. 1918-1928. La dècada daurada de l'Hospitalenc Sport Club

2.1. ELS ANYS DE LA GRAN RIVALITAT FUTBOLÍSTICA BAIXLLOBREGATINA (1918-1924)

Aquesta va ser la dècada en què l'Hospitalenc Sport Club va dominar el futbol de l'Hospitalet, sense el permís de la resta de clubs locals, i va ser el representant més ferm de la ciutat a les competicions d'aquest esport. Va conquerir alguns campionats comarcals i va mantenir aferrissades lluites contra alguns clubs del Baix Llobregat però, per sobre de tots, la rivalitat més forta va ser amb el Samboià¹. En aquests anys, mentre tant, als diferents barris aniran sorgint els primers clubs que, amb més o menys força i fortuna, aniran disputant diferents campionats (en la major part dels casos d'inferior categoria). I també n'anirà desapareixent la majoria, sent substituïts per d'altres, com si es tractés d'una extinció successiva.

En la primera temporada de què he trobat dades, la temporada 1918-19 (segurament també la primera en què un equip de la vila va jugar una competició oficial de futbol), l'Hospitalenc va quedar enquadrat en el grup C de Segona Categoria, juntament amb Samboià, Cornellà, Avenç d'Esplugues, Sanfeliuenc i Colònia Güell (de Santa Coloma de Cervelló). El campionat es jugava en forma de lliga a doble volta. Això dona un total de 10 partits que acostumaven a jugar-se entre els mesos d'octubre i febrer aproximadament. La resta de la temporada es jugaven partits amistosos, de festa major, trofeus propis o desafiaments varis.

De l'any 1918 no queden gaire records a la premsa. Durant el que podríem anomenar pretemporada, a l'estiu, ens queden dos testimonis de partits jugats contra el Samboià. Probablement la proximitat entre les dues viles va fomentar ja de bon començament aquests enfrontaments entre hospitalencs i santboians. L'Anton Martí Valls, jugador en aquells primers anys del quart equip de l'Hospitalenc (el que podríem dir infantil), em va explicar² que si jugaven a Esplugues, el desplaçament es realitzava a peu, i si jugaven a Sant Boi o així, el feien en tartana. D'aquí a crear una rivalitat esportiva només cal que hi hagi una competició seriosa pel mig... De la competició de Segona Categoria d'aquella temporada, només ens ha arribat

la ressenya d'un partit que l'Hospitalenc va jugar a Cornellà contra l'equip local i que va guanyar per 3-5, amb l'anècdota inclosa que el públic foraster, quan el seu equip va marcar el cinquè gol, va envair el camp i es va acabar el partit. Aquest, que em sembla que va ser el primer campionat comarcal del Llobregat, el va guanyar el Samboià, que s'ho va jugar tot a l'últim partit de lliga contra el Güell. *El Mundo Deportivo* va enviar un redactor a aquest últim i decisiu partit. Sembla que el periodista no estava gaire acostumat a veure partits de Segona Categoria ja que, imagino que sorprès pel nivell, va escriure això: «*Desde luego que el juego que desarrollan estos equipos es incoherente... equipos que su único emblema es el shoot y adelantar, resulta que siempre gana el que pone más valentía y energía en la contienda*».

Sembla que la derrota no va caure gaire bé a l'equip de la Colònia Güell perquè per a la següent temporada va anunciar el seu reforç amb set exjugadors de l'Espanyol i un del Samboià... Desconec, en aquesta temporada 1918-19, en quina posició va acabar el campionat, l'equip hospitalenc, però en tot cas no va ser entre els dos primers.

La següent temporada, 1919-20, va ser una de les millors en la història del club. L'Hospitalenc continuava al grup de Segona Categoria, del qual va entrar a formar part un equip barceloní, el Cortsense, en substitució del Cornellà. La resta d'equips del grup varen ser els mateixos. L'equip de l'Hospitalet va arrasar tots els seus rivals ja que, molt possiblement, no va perdre ni un sol partit de lliga. Una nota apareguda a *Futbol* el 25 de febrer de 1920 indicava que l'Hospitalenc havia jugat fins al moment 10 partits i els havia guanyat tots comptant només amb quatre gols en contra, tres dels quals de penal... Després d'aquesta nota encara he trobat les ressenyes dels partits de campionat jugats contra Sanfeliuenc i Cortsense, que van finalitzar també amb victòries per 3-0 de l'Hospitalenc. Als partits d'aquest campionat van participar aquests jugadors:

Crehuet a la porteria; Navarro, Barrachina, González i Saligó a la defensa; Prats, Bielsa i Bassas a línia de

mig camp, i Margarit, Frangioni, Roca, Castillo, Guillén, Carapuig i Llamós s'alternaren a la línia de davanters.

Parlem d'alguns d'aquests jugadors. Per exemple, en Prats sembla que era fill del ja expresident del club, Ramon Prats. També un altre germà seu més jove jugava al quart equip del club. El més gran sembla que era una mica irregular. Així el recorda l'Anton Martí Valls³, jove jugador de l'entitat aquells anys: *«aquest hi havia dies que feia molts bons partits i d'altres que el passaven... el que era viu el deixava.»*

En Bassas era una mica baixet, tot i que era un bon jugador. En Margarit era fuster, econòmicament acomodat. Segons l'Anton Martí, va ser afusellat a Vallvidrera al començament de la guerra. En Llamús sembla que era bastant bo i potser fins i tot va acabar jugant al Sants.

Alguns d'aquests jugadors seran la columna del primer equip durant molts anys. Així, per exemple, hi trobem Castillo, que jugarà fins a la desaparició del club la temporada 1927-28 (gairebé 9 anys); Antoni Roca, que jugarà fins a la temporada 26-27, amb un probable parèntesi a la penúltima temporada; Pere Llamús jugarà fins a la temporada 1926-27, i també Margarit, que hi seria, al primer equip, fins a la campanya 1924-25. A més, entre el final d'aquesta temporada i el principi de la següent, s'incorporaren al primer equip una altra onada d'aquests jugadors que esdevindrien fonamentals durant molts anys. Entre aquests jugadors trobem Marín, fix a la defensa fins a la darrera temporada del club; López, també conegut amb el motiu «Lilí», capità, que formaria amb el primer equip fins a la temporada 1926-27; Ustrell, que hi serà fins a la campanya 1925-26, i Pinós, que jugaria fins a la temporada 1923-24. En la trajectòria de l'Hospitalenc trobem molts jugadors que romandrien al club durant molts anys. A aquests jugadors, considerats com els fonaments del club, se'ls aniran afegint d'altres que aniran pujant des dels equips considerats inferiors en l'ordre d'escala de l'entitat (molt possiblement n'hi devia haver un o dos). En general, fixant-se en les fitxes que he pogut anar confeccionant amb els jugadors

que he pogut localitzar en el primer i el segon equips en cada temporada, l'Hospitalenc mai va estar mancat de jugadors. Per això, a aquests elements centrals de l'estructura de l'equip s'anaven afegint sempre nous elements que acabaven de conformar l'equip d'aquell any.

Com a campió del seu grup, l'Hospitalenc va jugar aquella temporada 1919-20 la següent fase amb la resta de campions comarcals per decidir el campió absolut de la Segona Categoria. No he aconseguit esbrinar quin paper va fer l'Hospitalenc, ni en aquesta ni en cap fase en què van jugar pel títol de campió de Catalunya de la categoria. Els diaris difícilment informaven d'aquests partits fins a la final. En tot cas, l'Hospitalenc mai va arribar-hi. D'aquesta temporada, l'única dada que tinc d'aquesta fase és que el primer partit el va jugar contra el Granollers.

Sembla que aquella temporada l'entusiasme al barri del Centre per les victòries de l'equip va ser molt gran entre els afeccionats. No sabem si va haver-hi algun tipus de celebració, però el que sí que es va fer van ser partits a benefici d'alguns jugadors per la seva decisiva participació en el triomf. Al mes de juny se'n va jugar un entre l'Hospitalenc i el reserva de l'Espanyol, a benefici de Frangioni; el 27 del mateix mes se'n va jugar un altre entre l'equip local i el Santfeliuenc, a benefici de l'extrem esquerra Josep Castillo, i al juliol se'n va jugar un tercer contra el FC Espanya, a benefici del davanter Antoni Roca. D'en Frangioni i d'en Roca ja he parlat al primer capítol, però llegiu ara dues paraules d'en Castillo. Així el recorda l'Anton Martí Valls⁴, jove jugador de l'entitat aleshores:

«El que era molt seriós, que jugava en el primer equip i avui jugaria a Primera divisió era Castillo. Era molt bo, molt bo. I llançar els penals... ja! Una vegada en va llançar set i els set van anar dins. I molt bona persona.»

L'Hospitalenc devia ser en aquell moment un equip amb cert nom després d'aquest triomf a la lliga. Aquest entusiasme es va fer palès en diversos aspectes. Per exemple, aquell estiu van visitar el camp de

l'Hospitalet equips de gran entitat com el FC Internacional o l'Espanya, que eren equips del grup A de Primera Categoria. D'altra banda, es va produir un cas força notable en la història del futbol hospitalenc. Durant els mesos d'estiu, una de les figures del FC Barcelona, el davanter Lakatos, va abandonar l'equip blaugrana i va acabar jugant uns mesos al «modest» equip hospitalenc... La història d'aquest «fitxatge» és força insòlita. En Lakatos era un davanter d'origen basc que en realitat es deia José Landazábal. Va rebre aquest estrany nom futbolístic perquè s'assemblava a un jugador hongarès que es deia així⁵. Era un gran jugador, però... Procedent de l'Atlètic de Bilbao, va debutar amb el FC Barcelona el 15 de setembre de 1918, en un Barça-Sabadell, va jugar un total de 55 partits durant dues temporades al primer equip, i va marcar 37 gols. Aquelles dues temporades, el Barça va guanyar els dos campionats de Catalunya. L'any 1919 va jugar també la final del campionat d'Espanya que el Barça va perdre a Madrid contra l'Arenas de Bilbao per 5-2. La següent temporada, el Barcelona sí que va ser campió d'Espanya, derrotant a la final, l'Atlètic de Bilbao per 2-0, però en aquesta ocasió en Lakatos ja no hi era, ja que pràcticament només va jugar partits amistosos i del campionat de Catalunya (no va jugar el campionat d'Espanya). En Lakatos va coincidir al club blaugrana amb grans figures com Sancho, Alcántara, Samitier, Sagi, Zamora o Piera... D'ell es van escriure coses com aquestes, publicades a *Futbol* l'1 d'octubre de 1919: «Alcántara no hace goals; Martínez duerme; Sesúmagá tiene jettatura... ¿Dónde está Lakatos?».

Sembla que tot el que li sobrava de bon davanter li faltava de cap, i en aquella segona temporada al Barça sembla que va caure en desgràcia per algun motiu... Bastant de temps després del seu pas pel Barcelona, l'any 1932, una revisteta que s'anomenava *Publi-Esport*, en la qual, per cert, hi havia ficat algun exjugador blaugrana, va atrevir-se a explicar algunes «intimitats» del comportament de Landazábal. Aquesta revista aprofitava els partits més interessants de cada jornada futbolística per vehicular publicitat (molt en l'estil d'aquestes publicacions que avui en dia ens regalen als forns i que, com veuen, no són un invent d'ara). Al número del 8 de desembre de 1932, el

redactor recordava els principals duels entre jugadors a la història dels enfrontaments Barça-Espanyol. Malgrat que no es diuen totes les coses pel seu nom, em sembla que queda clar que d'allò que es parla al comentari sobre Lakatos no es precisament d'aigua:

«En Lakatos tenia el defecte de que li agradava excessivament l'aigua mineral. Degut a això moltes vegades sortia al camp una mica desorientat i s'hi trobava foraster. Si el mig centre encarregat de marcar-lo era en Sancho, en Lakatos es passava la tarda cercant la pilota sense veure-la. Es perquè en Lakatos, que de costum ja veia dos mig centres, quan actuava davant d'en Sancho que valia per dos, en veia quatre»

Aquesta referència parla de l'etapa en què en Lakatos va jugar a l'Espanyol, pels volts del 1924. La sortida de Lakatos del FC Barcelona imagino que no va ser per la porta gran. Just després de deixar el Barça, va jugar alguns partits amb el Badalona, del grup B de Primera Categoria i, segons *El Sport*, es va «insinuar» a l'Espanyol fins que va anar a parar a l'Hospitalet. Lakatos va passar amb l'equip riberenc des de mitjan abril fins, segurament, al principi de la temporada següent. L'Anton Martí Valls⁶, que el 1920 tenia 16 anys, el recorda molt bé:

«Un oncle meu era el pagano, li pagaven, però era un perdut aquest Lakatos. Totes les dents de dalt eren d'or, d'un cop de puny d'en Zamora. Ara..., era molt bo, eh? Feia uns xuts...!»

L'oncle de l'Anton, en Rafael Valls, president en aquell moment, sembla que era qui pagava a l'exblaugrana «quatre o cinc duros al dia». L'explicació que vingués a l'Hospitalet, per a l'Anton Martí, és clara: «no feia bondat,... però com aquí era un poble...» És a dir, ningú no li retreia res. A més, sembla que el seu joc entusiasmava el públic local. A *El Sport* del 20 d'abril del 1920, després del seu primer partit amb la samarreta de l'Hospitalet, llegim això:

«Con motivo de la última postura de Lakatos, un entusiasta hospitalense nos decía: con un entrenador como Lakatos, van a llover copas en el club».

26
EL JUGADOR DE L'HOSPITALET LAKATOS
EN LA SEVA ETAPA DE JUGADOR
DEL FC BARCELONA. CAP AL 1919.
EP

No sé exactament fins quan va ser Lakatos a les files de l'Hospitalenc. Tot i el que he dit d'ell, va ser un gran i segurament polèmic jugador que va tenir una llarga carrera esportiva fins al final de la dècada dels vint, tot i que no sempre en la millor forma. Fins aleshores va jugar successivament a equips de gran categoria d'aquells moments, com el Martinenc (1922), l'Espanyol (1924), de nou el Martinenc (1925 i 1926), el Patria de Saragossa (1927 i 1928), i no sé si encara va fitxar per algun equip més... Va morir el 1970. En Lakatos va tornar a l'Hospitalet l'1 de gener de 1923 per jugar un partit amistós contra l'Hospitalenc formant part del seu equip, el Martinenc, que va guanyar per 2-4. En Lakatos va marcar un dels gols. El seu pas per l'Hospitalenc sens dubte va ser un bon motiu d'orgull per als seus afeccionats d'aleshores i demostra, entre d'altres coses, un cert potencial de recursos i d'interès envers el futbol, d'aquella gent. No és estrany, per això, que a *Futbol* es parlés, el 13 de juliol de 1920, que «*el Hospitalenc está realizando gestiones para la adquisición de un magnífico campo en el lugar más céntrico de la localidad*». Recordeu que en aquell moment jugaven al camp del Camí de la Fonteta, prop d'on avui es troba el camp municipal de Can Serra, lluny del Centre. El nou camp, però, trigaria encara més d'un any.

De la temporada següent, la 1920-21, no he trobat pràcticament cap rastre. Excepte breus ressenyes de partits amistosos, no ha sobreviscut cap testimoni del que va ser el campionat de l'Hospitalenc aquella temporada. Ni tan sols sé en quina categoria va jugar, tot i que imagino que va ser la mateixa Segona Categoria i en un grup semblant. Segons el *Llibre d'or del futbol català*, aquesta temporada el Samboià va ser campió de Catalunya de la Segona Categoria, cosa que voldria dir que primer va conquerir el campionat de la comarca del Llobregat i després va guanyar la resta de camps comarcals catalans en les successives eliminatòries fins a arribar a la final de la categoria. Després he trobat la confirmació d'aquesta dada a les pàgines de *La Rambla*, que el 1931, en un recordatori del que havia passat al futbol deu anys abans, informa de la victòria del Samboià i, fins i tot, hi posa una fotografia d'aquell equip. La dada més interessant que

conservem d'aquell any 1921, pel que fa al club hospitalenc, és la que ens diu que va entrar a la presidència un nou president.

Fins a l'any 1921 sembla que es van succeir cinc persones al capdavant del club. A més de Marcel·lí Bayer i Ramon Prats, dels quals ja he parlat, la presidència de l'Hospitalenc la van ostentar en Josep Vidal Trabal (des de mitjan 1918), en Josep Pujol Guitart (1919?) i en Rafael Valls Rovira (1920?). En Josep Vidal tenia llavors 31 anys i era constructor de carros. Curiosament sabia llegir però no escriure, segons que consta al Padró de l'any 1920. Estava casat i tenia quatre fills. El seu successor al capdavant de l'Hospitalenc, Josep Pujol, era vaquer i tenia 35 anys. Estava casat i tenia dos fills. Sabia llegir i escriure, com també el següent president, Rafael Valls, l'oncle de l'Anton Martí Valls. En Rafael Valls tenia llavors 30 anys, era forner i tenia un fill. Tots tres presidents eren originaris de l'Hospitalet i pertanyien, com els seus dos antecessors, a una classe relativament benestant del barri del Centre. Els seus oficis i alguns testimonis recollits així m'ho fa pensar. L'any 1921 va arribar un dels homes que més influència va tenir en el club i dels que més anys el va dirigir, en Joan Pañella Torres. Ja n'hem parlat abans, però recordem d'en Pañella que era un pagès adinerat i que va ser un entusiasta de l'esport dels primers anys. Juntament amb el seu germà practicava el ciclisme com a amateur i va participar en diverses curses. Probablement, a l'Hospitalenc ja va ser membre de la directiva amb Josep Pujol i després amb l'oncle de l'Anton, en Rafael Valls, a qui va succeir en la presidència. Va durar molt com a president, probablement el que més va ostentar aquest càrrec ja que em sembla que va ser-ho des del 1921 fins, almenys, el 1924. Agustí Layola, un dels millors jugadors que ha donat el futbol hospitalenc i de qui més endavant parlaré, recorda en Pañella... i el seu jardí de presseguers: «*estava orgullós de tenir l'equip*», i a vegades els convidava a anar al seu jardí a menjar préssecs agafats directament de l'arbre. Durant aquests anys en què Joan Pañella va ser president de l'Hospitalenc, van ocórrer coses molt importants. Es va inaugurar un nou camp de futbol, el club va patir la primera gran divisió interna i es va frag-

mentar en dos per un breu període, es va aconseguir algun campionat comarcal, i van aparèixer els primers clubs que volien fer ombra a l'Hospitalenc dintre de la pròpia ciutat...

La temporada 1921-22, l'Hospitalenc continuava a la Segona Categoria, en aquest cas en el grup C, juntament amb Güell, S. Joan Despí, Samboià, Santfeliuenc, Foment de Molins de Rei i Santjustenc. D'aquest campionat queden poques referències. El campió, però, va ser de nou el Samboià ja que a l'última jornada, disputada el mes de març de 1922, va guanyar al camp de l'Hospitalenc per 0-1, i així sembla que va deixar sense el títol als hospitalencs. Es començava a establir una alternança en el domini del campionat del Llobregat entre Samboià i Hospitalenc que sens dubte contribuï encara més a augmentar la rivalitat entre tots dos equips.

La notícia més important d'aquella temporada, però, no va ser al barri del Centre, sinó a Santa Eulàlia. Allà va sorgir el tercer equip de la ciutat (després de l'Hospitalenc i el Torrensenc), que ben aviat es convertiria en el segon en importància i en pugna amb l'Hospitalenc per la primacia: la Unió Esportiva Eularienca. Pel maig de 1922 *El Mundo Deportivo* publicà una nota on donava compte de la constitució del nou club, tot i que, al desembre de 1921, l'entitat ja havia organitzat una cursa ciclista nadalenca. El club, amb vocació poliesportiva, com ja hem vist, va ser fundat per en Joan Costa i Cots, funcionari municipal encarregat llavors del cobrament dels tributs municipals i de qui ja he parlat al capítol 1. Durant aquests mesos, el club va estar formant la seva estructura. Tenien la seu al carrer Santa Eulàlia, 102, al bar de Rafael Carbó, un dels nuclis més importants de vida social del barri i seu també de la Unió Hortènsia, i el camp el van construir al carrer Aprestadora «fent travessia amb els terrenys anomenats d'en Cuca», segons una carta de l'època⁸. Per a la construcció del seu camp, sembla que es van haver d'emetre 200 accions de 5 pessetes per sufragar les despeses (en tot o en part). Com a mínim, aquesta solució es va estudiar en una reunió general extraordinària celebrada el 27 de juny de 1922.

També l'any 1921 és possible que ja existís un primer nucli del Centre d'Esports de Coll-Blanch... A *Futbol* es va publicar el 27 de juliol d'aquell any una nota amb un partit entre el CS Coll-Blanch i l'Aguila FC, amb victòria de l'Aguila per 1-6. Tot i això, el club de Collblanc no va ser legalitzat fins al 1923. En tot cas, aquests van ser els anys de consolidació de l'esport a l'Hospitalet. Ja hem vist com la vila va veure néixer o consolidar-se no només un club de futbol a cada barri sinó també un club ciclista (Unió Ciclista Hospitalet-1920), un grup de caçadors amb interessos comuns ja al 1920 i, fins i tot, un club del llavors anomenat Lawn-tennis, amb pista pròpia a la rambla Just Oliveras (el Lawn-tennis Joventut-1921). També tenim ja practicants de l'excursionisme i de l'atletisme des del 1918.

De la creixent popularitat de les pràctiques esportives, ens pot donar idea el fet que començaren a sorgir establiments comercials amb noms relacionats amb aquesta faceta de la vida. Així, al programa de la festa major de Santa Eulàlia del 1923⁹, organitzada per la Unió Hortènsia i la Unió Esportiva Eularienca, surt anunciada la barberia «L'Esport», de Jaume Trias, situada al carrer Santa Eulàlia, 120. També els comerciants comencen a anunciar gèneres relacionats amb l'esport; i en alguns esports específics, les botigues també s'especialitzen, com en el cas del ciclisme, que cap al 1925 tindrà les seves primeres botigues i tallers a l'Hospitalet.

27

LLOTJA D'AUTORITATS EN UN PARTIT DE FUTBOL DE FESTA MAJOR A COLLBLANC. CIRCA 1925.

AL'H-AH

28

EL PORTER DE L'HOSPITALENC, SAMUEL, EN
ALGUN PARTIT ENTRE ELS ANYS 1922 I
1926.
AL'H-AH

Aquest impuls de l'esport català de què parlàvem, al futbol és superior al de la resta. Aquí, a més de l'Hospitalenc, que com ja veurem continuarà refermant la seva posició d'equip representatiu de la vila, la Unió Esportiva Eulalienca naixerà el 1921, es legalitzarà al 1922 i començarà a competir en aquell mateix any (temporada 1922-23)... en la mateixa categoria que l'Hospitalenc! Aquest fet de ben segur que va servir d'exemple als equips dels altres barris de l'Hospitalet, que potser administrativament no estaven gaire integrats a la vila, però que esportivament sí que sembla que van intentar equiparar-se els uns als altres. Això explicaria que el Torrasenc, que havia nascut cap al 1917, es legalitzés l'any 1923 i intentés federar-se per disputar els campionats ja durant aquest any (tot i que no ho aconseguiria fins al 1925 per culpa del mal estat del seu terreny de joc). També explica per què el Centre d'Esports de Coll-Blanch es va federar l'any 1923 i va prendre part aquell mateix any (temporada 1923-24) al campionat de Segona Categoria.

En certa forma, els responsables de l'Hospitalenc van veure com algú els començava a fer ombra dins del panorama futbolístic local. Si més no, la UE Eularienca va construir el seu camp (probablement, molt millor que el del Centre), va formar el seu primer equip i va aconseguir inscriure'l a la mateixa categoria i al mateix grup que l'Hospitalenc... Aquest fet va permetre

que, per primera vegada, dos equips de l'Hospitalet s'enfrontessin en una competició oficial. Va ser la temporada 1922-23, que Hospitalenc i Eularienca van integrar-se al grup D de Segona Categoria, juntament amb Güell, Viladecans, Foment de Molins de Rei, Federació Obrera de Molins de Rei, Samboià, Cables Elèctrics de Cornellà i Sanfeliuenc. L'Hospitalenc mantenia l'estructura bàsica de l'equip de l'anterior temporada, amb Marín, Roca, Ustrell, López, Llamusí, Pinós..., i incorporava el porter Samuel, el migcampista Guardia i el davanter Manolo, com a jugadors més destacats. Sembla que per a la porteria es va intentar incorporar un porter procedent del Martinenc que es deia Pallejà i que va jugar tot l'estiu amb l'equip hospitalenc. Finalment, i segons va recollir a les seves planes *La Jornada Deportiva*, el 5 d'octubre de 1922, la Federació va denegar l'ingrés de Pallejà a l'Hospitalenc «*toda vez que figura alta en el Martinenc*». I no era un porter de segona fila, ja que en tornar va ser porter titular del fort equip barceloní. L'Eularienca va tenir gairebé sempre els mateixos jugadors fonamentals, però (al contrari que a l'Hospitalenc) gairebé sense recanvis a les tres temporades principals durant les quals va disputar competicions. Aquesta columna la formaren aquests jugadors:

Bonay, Frangioni, Rigau, Cesena, Obradó, Morera, Coronado, Martí, Fosalba, Hilario, Marcos i Nadal.

Lògicament, dels dos equips de l'Hospitalet, aquell que tenia més història i estava més introduït dins del futbol a la temporada 1922-23 va ser el que millor es va mostrar en aquest campionat. Malgrat que una de les figures d'anteriors temporades de l'Hospitalenc, un dels germans Frangioni, va passar al primer equip del seu barri (l'Eularienc), el cert és que els del Centre continuaven tenint un dels millors equips de la comarca. Però, tot i aquesta diferència bastant clara, els primers enfrontaments entre els dos conjunts van aixecar una expectació molt important en els cercles esportius. Va ser el 16 de novembre de 1922 que els dos equips es van enfrontar per primera vegada en partit oficial al camp de l'Hospitalenc. En la crònica del partit de lliga de la jornada anterior, el corresponal de *La Jornada Deportiva*, Laurent, ja advertia que hi havia «*mucha*

expectación para ver jugar de campeonato el próximo domingo a los dos equipos locales». Sembla, però, que el diumenge següent l'entrada no va ser un ple total, almenys això es desprèn de la descripció del corresponçal de *La Jornada Deportiva*:

«Con una entrada más que regular se celebró este partido, que a pesar de descontarse el vencedor, se esperaba con curiosidad para ver jugar los dos equipos locales»

El partit el va guanyar certament l'Hospitalenc per 6 a 1. Les alineacions dels dos equips en aquest primer partit de rivalitat local que, per tant, podríem considerar històriques, van ser aquestes:

S C Hospitalenc: Brassó, García, Lluís, Marín, Ustrell, Guardia, Margarit, López, Vidal, Roca i Castillo.

U E Eularienca: Ferré, Gomaris, Frangioni, Conrado, Hilario, Rigal, Riera, Césena, Mestres, Obradó i Morera.

Els gols de l'Hospitalenc els van marcar López (també anomenat amb el motiu «Lilí»), que en va aconseguir cinc, i Roca, que en va marcar un. El de l'Eularienca el va marcar Obradó. També el partit de tornada, disputat al febrer de 1923, el van guanyar els del Centre per 1-3. De fet, l'Hospitalenc es va proclamar de nou campió del Llobregat, i va disputar la segona fase de la lliga (per guanyar el títol de campió de tota la Segona Categoria), però aquí ja no sé fins on va arribar, tot i que imagino que no gaire lluny. D'altra banda, l'Eularienca no va passar d'un discret paper, classificant-se als últims llocs del grup. Malgrat que en la vessant purament de joc l'equip de Santa Eulàlia no era rival per als del Centre, el fet és que sembla que, ja sigui més o menys explícitament, la seva existència aixecava suspicàcies a l'equip que havia mantingut fins al moment la representativitat de pràcticament tota la ciutat a nivell oficial. Però la sort del moment i la seva classificació d'aquesta temporada van fer que als següents anys poguessin mantenir el seu estatus d'equip capdavanter de la vila, malgrat l'allau de nous equips (no només ja l'Eularienca) que cercaven un lloc dins d'aquesta representativitat.

Així va ser, ja que en finalitzar aquella temporada la Federació Catalana de Foot-Ball Associació va proposar dins del seu nou reglament, una modificació de la Segona Categoria. Aquesta modificació venia a donar resposta a les demandes d'alguns sectors d'aquesta anomenada «segona lliga» que se sentien abandonats i molt allunyats del que eren els dos grups de Primera Categoria, entre d'altres coses perquè pujar-hi era extremadament difícil. Així, rotatiu com *La Jornada Deportiva* van fer campanya per la creació d'una categoria intermèdia entre la Primera i la Segona, on tindrien dret d'accés els millors d'aquesta última en la darrera temporada. Aquesta campanya, que va començar ja al final del 1922, va tenir com a protagonistes principals alguns dels clubs més potents de la Segona Categoria en aquell moment, com l'Iluro de Mataró, l'Ateneu d'Igualada (que llavors tenia l'exblaugrana Paco Bru d'entrenador), el Manresa, el Granollers, que van intercanviar opinions i idees a través de la premsa durant tots aquells mesos. En cap moment he pogut constatar la presència activa de l'Hospitalenc dins d'aquest moviment, tot i que no era ni de bon tros un club menor en la categoria. Aquests clubs defensaven la idea de crear un grup o categoria formada pels equips més potents de Segona. Aquests equips veritablement tenien un nivell més elevat que la resta d'equips, que en molts casos no tenien més de 2 o 3 anys d'història i, per tant, no gaudien de qualitat suficient.

Sembla que les demandes d'aquests clubs van ser recollides per la Federació Catalana, just al moment en què estaven redactant un nou reglament per posar al dia una estructura que amenaçava de quedar-se'ls endarrerida davant la rapidesa amb què evolucionava el futbol aquells anys. La Federació va proposar la creació del grup de Promoció de la Segona Categoria, és a dir, un esglau per sobre de la fins aleshores existent Segona. La proposta va ser evidentment rebutjada per una majoria dels clubs de Segona, que no volien allunyar-se dels grans equips. Fins i tot es va formar un anomenat «Grup dels 64» clubs contraris. Poc després es va saber oficialment que els clubs que tenien dret a formar part d'aquesta categoria de Promoció eren els campions de l'anterior temporada de cadascun dels

grups de Segona que hi havia. Sembla que l'oposició a la reestructuració va perdre així alguns dels seus membres, en concret, els que havien adquirit aquell dret a l'ascens. La Federació va aprovar molt ràpidament el nou reglament intern, inclosa la creació de la nova categoria, que es va posar en marxa immediatament. El «Grup dels 64» va amenaçar amb el boicot, però la Federació generalment va ser recolzada per la premsa i, a més, va jugar bé una carta amagada. Recentment, el comitè provincial de Barcelona havia fet una inspecció a tots els camps dels equips federats de la província per comprovar la legalitat de les instal·lacions i les dimensions dels terrenys de joc. El resultat, que es va donar a conèixer al mes de setembre de 1923, era molt preocupant: dels 43 camps de Segona Categoria examinats, només 12 tenien mesures reglamentàries, i d'aquests, només cinc disposaven de tancat exterior. Entre els 12 camps reglamentaris només n'hi havia un de l'Hospitalet, i era el de la Unió Esportiva Eulalienca...¹⁰ També sembla que era mínimament acceptable el del CS de Coll-Blanch, que va ser catalogat de «regular», amb unes mesures de 92x56,4 metres (el mínim exigít era 91x48 metres). Amb aquesta carta a la màniga, la Federació va fer pressió durant els mesos de setembre i octubre als clubs rebels i, fins i tot, va acabar anul·lant els drets federatius (entre d'altres el de jugar competicions oficials) als clubs que posseïen els camps en pitjors condicions. Entre aquests es va trobar el Torrasenc, que per això no va poder jugar competició federada fins que va disposar d'un camp en condicions, l'any 1925.

D'aquesta manera, l'Hospitalenc, que semblava aliè a tota aquesta transformació, es veié arrossegat cap a amunt i, de passada, veié com els seus nous rivals dins de la ciutat quedaven enfonsats una categoria per sota o, fins i tot, fora de la competició federada. En efecte, cal suposar que l'existència del Torrasenc des del 1917 no inquietava els directius i els socis de l'Hospitalenc, i com a exemple d'això només cal dir que no he trobat cap ressenya de cap partit disputat entre els dos equips. Aquesta tàctica d'ignorància completa de l'Hospitalenc va ser practicada també al final de la temporada 22-23, just abans de la reestructuració de la Segona Categoria, amb la resta d'equips. En aquells

mesos posteriors al final del campionat i anteriors a l'estiu de 1923, la directiva de la Unió Esportiva Eulalienca va cercar reforços per formar un equip més competitiu que el que en la primera temporada havia fet un discret paper. Per això, l'equip va fer diversos partits amistosos, provant jugadors dels seus equips inferiors i nouvinguts. Una vegada l'equip va estar enllestí, cap al mes de juny, el club de Santa Eulàlia va llançar, mitjançant les planes d'*El Mundo Deportivo*, un repte a la directiva de l'Hospitalenc. Va ser en Joan Costa, fundador del club, però aleshores de ben segur ja fora de la directiva i amb tasques de cronista, que llançà el primer suggeriment. Va ser a l'edició del 15 de juny de 1923, on després de la crònica d'un partit amistós entre el club de Santa Eulàlia i el reserva de l'Europa (que va acabar amb empat a un gol), en Costa feia aquesta crida suposadament basada en una idea personal:

«Y para terminar, un ruego a la junta de la UE Eularienca. ¿Por qué no se organiza un partido Hospitalenc-Eularienca? Son muchos los que nos gustaría ver frente por frente a los dos rivales, ahora que el equipo local está completo y en disposición de poder luchar con el otro».

Es curiós observar com a les cròniques d'aquests anys, l'equip del barri on es juga el partit és anomenat gairebé sempre com «l'equip local», malgrat que la crònica faci referència a dos equips de l'Hospitalet (sobretot quan el cronista pertany a un dels clubs, que és gairebé sempre). I és que sembla que hi ha un sentiment contradictori d'intentar veure, d'una banda, l'enfrontament de dos equips que pertanyen a un mateix ens urbà però, de l'altra, de considerar que només l'equip del barri és l'autèntic equip local... Sigui com sigui, anava passant el temps i el guant no era recollit per la directiva de l'Hospitalenc. El 23 de juliol, en Costa feia un altre toc d'atenció des de les planes d'*El Mundo Deportivo*:

«Sabemos que la junta de la UE Eularienca, siguiendo las indicaciones que desde estas columnas les hacíamos, se han dirigido a la del Hospitalenc SC a demanda de celebrar dos partidos amistosos, uno en su

campo y otro en el de la Unión, y a pesar de haber pasado el tiempo más que suficiente para haber recibido respuesta, ésta no ha llegado todavía en poder de la junta. El público que está impaciente por presenciar dichos encuentros y nosotros con él, nos preguntamos ¿es que el Hospitalenc SC teme contender con los de la UE Eularienca? Nosotros por nuestra parte no lo creemos, però...».

Aquí es fa evident com, aprofitant la condició de corresponsal d'en Costa, la directiva del conjunt de Santa Eulàlia s'ajudava per vehicular el seu repte cap a la directiva de l'Hospitalenc (l'última frase amb el subjecte en plural així m'ho referma). És molt probable que l'única manera que veien com a més factible perquè els del Centre acceptessin el repte fos fent-lo públic i notori a través de la premsa esportiva... Si l'Hospitalenc no acceptava jugar contra ells, tothom ho sabia i podria treure'n les seves conclusions. Encara l'1 d'octubre, Joan Costa repetia el repte aprofitant una golejada de la UE Eularienca enfront del reserva del Catalunya les Corts per 1-4:

«Nos gustaría verles frente a los campeones del Llobregat, o sea frente al Hospitalenc, match que este último parece rehusar».

La tàctica de l'Hospitalenc, però, estava clarament enfocada a ignorar la resta dels equips de la vila i a fer coses superiors a les que feien ells. Així, a mitjan octubre es va celebrar un torneig organitzat pel Torrasenc a benefici del seu vicepresident, Josep Fortuny. En aquest torneig van participar tres dels quatre equips de la vila: Torrasenc, Coll-Blanch i Eularienca. Hi va faltar, evidentment, l'Hospitalenc. Al seu lloc, el cartell es va completar amb la presència de l'Iris de Sants. No puc saber si, ni tan sols, l'Hospitalenc va ser convidat al torneig però, en tot cas, si no ho va ser, és molt probable que fos perquè els organitzadors sabien d'antuvi que aquells no acceptarien participar.

D'altra banda, poc després, l'Hospitalenc feia un pas endavant per diferenciar-se de la resta d'equips de la vila: marxava per primer cop a les illes Balears per disputar uns partits de futbol. Aquesta era una pràctica

estesa entre els equips catalans d'aquells anys. El futbol balear depenia encara llavors de la Federació Catalana, i les seves competicions hi estaven integrades, tot i que els grups eren formats per equips de les illes. Però aquests equips no eren gaire nombrosos i l'espectacle obligava a portar equips de la Península (sobretot catalans) per mesurar les forces. Segurament aquests desplaçaments devien estar subvencionats d'alguna manera, ja fos per mitjà de la pròpia Federació o bé pels clubs balears que comprometien els partits. Aquest va ser sens dubte un dels esdeveniments importants dins de la història del club. Així almenys ho va valorar el redactor de la nota que sobre l'Hospitalenc va aparèixer al *Llibre d'Or del futbol català* (1928), tot i que les dates d'aquests viatges que es citen —1924, 1925 i 1926— són inexactes perquè, com veiem, aquestes excursions van començar l'any 1923.

En aquesta ocasió, l'Hospitalenc va anar a Maó, on va disputar amb l'equip local dos partits. El primer va finalitzar amb empat a zero, i el segon, amb victòria hospitalenca per 1-2. El Maó era un equip de característiques similars als bons de Segona Categoria de Catalunya i rivalitzava en tot amb el seu homòleg de Palma de Mallorca, l'Alfons XIII. Durant aquell viatge, que aproximadament va durar un cap de setmana llarg, l'Hospitalenc encara va jugar un tercer partit amb un altre equip local anomenat Zamora, de Ciutadella, i que també va guanyar per 0-2. Els jugadors que van disputar aquells partits van ser:

Samuel, Garchi, Marín, Layola, Ustrell, Guardia, Margarit, Pinós, Manolo, Vidal, Castillo i Grau.

Arribats en aquest punt, ens hem de detenir en una de les primeres figures que va donar l'esport hospitalenc i que estava inclòs en aquesta llista de viatgers a les illes, amb només 15 anys. Parlem d'Agustí Layola, un futbolista que arribaria a jugar a la Primera Categoria amb el Gràcia, l'Europa i l'Espanyol, i que aconseguiria el títol de campió de Catalunya. En Layola va néixer a l'Hospitalet l'any 1907. Va començar a jugar amb l'Hospitalenc a l'edat de quinze anys i ja en aquell moment va mostrar unes formes excel·lents. En

29
EL JUGADOR LOCAL LAYOLA A L'ESpanyOL.
CIRCA 1932.

AL

30

LAYOLA A L'EUROPA, UN DELS CLUBS CATALANS MÉS FORTS DEL MOMENT. ELL ÉS A LA FILA CENTRAL, SOTA EL PORTER. AL

Laurents, el cronista de *La Jornada Deportiva* ho va veure clar de seguida i per això, en la crònica d'un partit Samboià-Hospitalenc, el 24 d'agost de 1923, poc després del seu debut al primer equip, va escriure d'ell:

«De los jugadores locales, el mejor indiscutiblemente, fue Layola, chico de 15 años, que hizo un partido estupendo, demostrando que a no tardar, será un medio centro excelente».

Sens dubte tan excel·lent com la visió d'aquest corresponçal!!! En Layola va jugar amb l'Hospitalenc tres temporades, fins a la 1925-26. La temporada següent, la 1926-27, va fitxar pel Gràcia, de Barcelona. Tenia llavors 18 anys i no va trigar a fitxar de nou per un club encara més important, l'Europa. L'operació la va facilitar el fet que aquests dos clubs tenien el local social al mateix lloc, prop del carrer Gran de Gràcia. El durant molts anys president de l'Espanyol, Francesc Perelló i Picci, recorda el Layola d'aquella època ja que llavors vivia amb la seva família a la zona de la Sagrada Família i tots eren de l'Europa. En Perelló recordava Layola com *«aquell jugador amb el cabell color panotxa»*.¹¹

Durant aquests anys, en Layola va viatjar a l'estranger amb l'equip europeista, en una de les «tournée» d'exhibició que de tant en quant contractaven els grans equips en aquella època. El viatge de ben segur que va ser inoblidable: els europeistes van visitar Dinamarca, Suècia, Txecoslovàquia, Polònia, Estònia, Letònia i

Lituània. Allà van jugar un total de 14 partits, entre d'altres a les ciutats d'Estocolm, Praga, Varsòvia i Kowno. En van guanyar set, els més destacats amb el Lègia de Varsòvia i amb l'Slàvia de Praga, en van empatar cinc i en van perdre dos. El viatge, però, sembla que no va ser beneficiós per al club a nivell econòmic ja que els equips de l'Europa de l'Est no van complir amb els seus compromisos i, fins i tot, l'Europa va haver de recórrer a la FIFA per intentar solucionar el tema¹². De l'Europa, Layola va anar a l'Espanyol la temporada 1931-32. Amb l'Espanyol, en Layola va jugar tres temporades, fins a la 1933-34. Van ser tres de les millors temporades blanc-i-blaves d'abans de la guerra, i venien després d'uns anys de resultats mediocres. En la primera temporada com a espanyolista, l'equip va ser segon al campionat de Catalunya, darrera del Barcelona, i amb això obtenien el dret a participar al campionat d'Espanya. Allà van ser sisens. En la temporada 1932-33, l'Espanyol va proclamar-se campió de Catalunya, tot i que en Layola va ser reservat per al campionat d'Espanya, on l'equip va quedar en tercera posició. Durant l'última campanya, temporada 1933-34, l'Espanyol va ser subcampió de Catalunya i va quedar setè a la lliga nacional. Va ser l'època més brillant de la carrera esportiva d'Agustí Layola. També durant aquells anys va ser una vegada internacional amb la selecció espanyola en un partit amistós jugat a París contra la selecció francesa. Després de l'Espanyol encara va jugar al Terrassa, abans de la Guerra Civil, i al Martinenc i al Nàstic de Tarragona després del 1939. Més tard, sembla que va fer algunes tasques d'entrenador a l'Hospitalet. Al moment d'escriure aquest llibre, Agustí Layola encara viu en una caseta del carrer Digoine que, segons em va confessar, es va construir ell mateix amb els diners que guanyà al futbol...¹³

2.2. 1924-1928, DELS PRIMERS SÍMPTOMES DE CRISI A LA DESFETA

Els continus desordres públics provocats per la incompetència i la corrupció del Govern, a més de la derrota de l'exèrcit espanyol a Annual, van provocar el pronunciament militar del general Miguel Primo de Rivera, al setembre de 1923. Encarregat de formar Govern pel rei Alfons XIII, Primo de Rivera va presidir un directori militar integrat per nou generals i un contraalmirall. Va suprimir les llibertats democràtiques i es va fer càrrec personalment del comandament militar al protectorat del Marroc, on va aconseguir la fi de la guerra l'any 1927. Va dissoldre els partits i els va il·legalitzar. En substituir-los, va fundar la Unió Patriòtica, que havia de servir de recolzament al règim.

Els ajuntaments, després del cop d'estat, varen ser suspesos. Les eleccions municipals es convertiren aleshores en mascarades, i només votaven els mèrics. A l'Hospitalet, ocupà l'alcaldia Tomás Giménez Bernabé. Nascut a Monòver (Alacant), era el propietari d'una serradora de marbre, situada al lloc on actualment es troba el Centre Cultural de Sant Josep. Fou el màxim representant de la Unió Patriòtica a l'Hospitalet. El deliri de grandesa va ser la característica del mandat de Tomás Giménez en aquests anys. Foren constants les festes i els actes d'autocelebració. Per exemple, el 21 de desembre de 1925, acabat d'obtenir el títol de Ciutat per a l'Hospitalet (fins aleshores era Vila) i coincidint amb la seva onomàstica, li arranjaren un homenatge amb l'assistència del capità general, el governador civil, els rectors de les tres parròquies i d'altres autoritats. En el decurs de l'acte se li donà una placa i un bastó de comandament. Les obres d'infraestructura fetes a la ciutat en aquest període són importants (una extensa xarxa de clavegueram i l'empedrat d'alguns carrers...) però a costa d'un fort endeutament municipal que s'arrossegaria durant el període republicà. Aquesta fal·lera d'inversió pública, però, no arribà al món esportiu.

La segona part dels deu anys daurats de l'Hospitalenc la fem començar a la temporada 1923-24, just quan Primo de Rivera puja al poder. A la presidència del

club, és molt possible que hi fos per últim any en Pañella, ja que en una anotació de setembre de 1925 publicada a *El Mundo Deportivo*¹⁴, trobem una referència a un tal senyor Pineda, de qui es diu que encara era el president aquell estiu (per tant, segurament ho devia d'haver estat tota aquella temporada, i segurament també devia deixar el càrrec en aquells mesos). Poc després d'aquell viatge de l'Hospitalenc a Maó, a l'estiu de 1923, va iniciar-se la nova lliga denominada de Promoció, malgrat l'oposició, com ja hem vist, de molts clubs. La categoria va ser dividida, amb criteris geogràfics, en dos grups anomenats Ponent i Llevant. L'Hospitalenc Sport Club va ser enquadrat dins del grup Ponent juntament amb Samboià, Sanfeliuenc, At. Turó, Ateneo Igualadí i Manresa. El Manresa era un dels clubs més potents d'aquelles categories i, conseqüentment, l'equip hospitalenc es va trobar en una competició més forta. Com a dada, només cal dir que el Manresa devia ser un dels pocs equips d'aquests nivells que ja tenia entrenador (l'exjugador de l'Espanyol i àrbitre Emilio Sempere), tot i que entrenar cada dia com ho feien ells a les sis del matí no està ben segur si els devia beneficiar o perjudicar... Bé, si ho jutgem pels resultats, he de dir que el Manresa va ser el campió d'aquella temporada 1923-24 en aquell grup.

Aquesta temporada es va incorporar a l'Hospitalenc un jugador anomenat Cuervo, que hi seria al primer equip fins a la temporada 1927-28. També hi figura per primer cop en les alineacions en Miquel Dumenjó Rovira.

31

EQUIP DE L'HOSPITALENC DEL 1924 A LA REMONTA. DALI: DELEGAT, VIDAL, LÓPEZ, PINÓS, USTRELL, JOAN PAÑELLA (PRESIDENT), GONZÁLEZ, GUÀRDIA, CASTILLO, ROCA. BAIX: LLAMUSÍ, SAMUEL I MARIN.

MP

L'Hospitalenc va acabar en una discreta posició mitjana a la classificació amb 10 punts, per darrera del Manresa (19 punts), Sanfeliuenc (12 punts) i Samboià (11 punts), i per davant de l'Atlètic Turó (8 punts) i de l'Ateneu Igualadí, que no va finalitzar la competició. Al seu favor he de dir que l'únic punt que va perdre el Manresa aquella temporada va ser al camp de l'Hospitalenc, on només va empatar a zero.

De la seva banda, la UE Eularienca va jugar aquella temporada al grup I de Segona Categoria, juntament amb Güell, Foment de Molins de Rei, At. Cornellà, Catalunya de Martorell i Martorell. Mentre, el Centre d'Esports de Coll-Blanch també va ser inscrit en la primera temporada a aquesta Segona Categoria, però al grup J, amb Sans Sport Club, Olímpia, Martorell Progrés, Iris (de Sants) i Cortsense (de Barcelona). Dels jugadors del CE de Coll-Blanch tinc molt poques dades. En tot cas, esmentaré aquells noms que he trobat en algunes alineacions citades a petites cròniques periodístiques dels seus partits:

Arnau, Soligó, Monfort, Amat, La Rosa (¿Larrosa?), Lafont, Janer, García, Sala, Itarte i Martín.

Aquest La Rosa apareixia a l'alineació del Coll-Blanch al partit de festa major que van jugar el juny de 1924 contra el CD Batlló (van perdre per 1-3). Sembla que més tard va arribar a ser un gran jugador. En tinc poques dades, però una crònica de *La Voz de Hospitalet* del 2 de juny de 1929 parlava de Larrosa (aquí escrit tot junt) donant algunes dades seves. La crònica parlava d'un partit de festa major dels barris de Collblanc i la Torrasa, entre el Torrasenc i una selecció del Gràcia de Barcelona, «*quedando el campo lleno de público debido al interés que había despertado la presentación del medio centro Larrosa en las filas del equipo local, antiguo jugador del Collblanch que hasta ahora ha defendido los colores del Real Murcia, campeón de su provincia*». Sembla que Larrosa havia fitxat pel Múrcia la temporada anterior, segons un altra nota publicada a *El Mundo Deportivo* el 20 d'agost de 1928, que ens n'aporta més dades: «*el Real Murcia ficha a Larrosa, antiguo sansense que ha jugado en el reserva de la Real Sociedad y ayer jugó con el Sans*».

És possible que en Larrosa fitxés per l'Espanyol després de passar pel Múrcia, tot i que, si és el mateix Larrosa, només hauria estat una temporada al conjunt blanc-i-blau. A la mateixa crònica d'aquell partit de festa major on hem trobat els orígens d'en Larrosa, també es destaca la presència del porter Ros, «*ex-equipier del Torrasenc, actual jugador de la US Sans*».

Ni l'Eularienc ni el Coll-Blanch no van fer res d'extraordinari aquella temporada. Però el més important d'aquesta temporada 1923-24 va succeir cap al final, i no precisament dins dels terrenys de joc. En primer lloc, el 31 de maig de 1924, tres persones van presentar al Govern Civil de Barcelona, els papers per legalitzar un nou club de futbol al barri del Centre. A dos ja els coneixem, es tracta d'en Blas Guillén, un dels fundadors de l'Hospitalenc Sport Club, i d'en Josep Boter Mas, un jove que estava destinat a ser una de les persones més influents en el futbol de la ciutat durant la dècada dels anys trenta. El tercer impulsor d'aquesta iniciativa sembla que era en Narcís Marcé Safont, un jove comerciant de 23 anys, fill de comerciant, que jugava a l'Hospitalenc. El nou club es dirà Juventud Deportiva Hospitalense i, segurament, no van poder escollir millor nom. En efecte, els components de la primera junta directiva d'aquest club que he pogut localitzar al cens tenien una mitjana d'edat d'encara no 21 anys, si traiem per fer-la, la d'en Blas Guillén, que tenia llavors 30 anys i era el més gran¹⁵. Com va sortir aquest club en un dels moments de forta embranzida de l'Hospitalenc al barri del Centre? Doncs la resposta més lògica segurament és que va sortir de dins mateix del propi club. En efecte, per algun motiu que no he pogut esbrinar malgrat els meus esforços, un grup de joves jugadors va decidir trencar amb l'Hospitalenc i es va organitzar dins del mateix local on aquell tenia fixat el seu estatge social (rambla Just Oliveras, 11) per formar el nou club. No hi ha cap dubte que els membres de la Juventud Deportiva van sortir de l'Hospitalenc. La seva primera junta directiva estava composta per jugadors i directius o exdirectius de l'Hospitalenc, almenys en una bona part que he pogut comprovar. Així, per exemple, el president del club va ser en Blas Guillén Ornaque, com a mínim exdirectiu fundador de l'Hospitalenc i llavors segurament soci del

club. El vicepresident primer era en Pere Llamusi Nuvell, futbolista de 20 anys que jugava en aquell moment al primer equip de l'Hospitalenc i feia quatre temporades que estava al primer o al segon equip del club. El vicepresident segon era en Narcís Marcé Safont, que jugava des de feia dues temporades al segon equip de l'Hospitalenc. Entre els vocals hi havia també almenys dos jugadors més: Angel Pinós Bayona, jugador del primer equip des de feia quatre temporades, i en Miquel Dumenjó Rovira, jugador del segon i del primer equips des de feia una temporada.

No hi ha gaire dubtes que el Juventud Deportiva Hospitalense va ser una escissió de l'Hospitalenc Sport Club. Em referma aquesta posició, el testimoni de l'Agustí Layola¹⁶, jugador llavors del primer equip, que em va relatar, com un record que sortia sense ubicació temporal concreta, que en algun moment hi va haver un boicot dels jugadors més grans de l'Hospitalenc. En Layola em va dir que aquests jugadors, per un tema que no recorda, van anar a Santa Eulàlia a jugar. Tot i que no recorda com ni quan es va produir això, evidentment aquest fet s'havia de produir durant la seva militància a l'Hospitalenc (entre el 1923 i el 1926). Jo crec que es refereix a l'aparició del Juventud Deportiva per altres coses que em va explicar. Per exemple, em va dir que no va voler anar amb ells, tot i que els que li ho van proposar eren amics seus. Després, repassant les notes d'aquesta entrevista, vaig trobar que, per exemple, d'en «Peret Llamusi» —com el va anomenar ell— em va dir efectivament que eren molt amics i que fins i tot havien estat veïns al carrer Angulo. En Llamusi era un dels membres de la directiva del Juventud. D'altra banda, també em va explicar que aquesta actitud no va durar gaire temps i que aquesta gent va claudicar i va tornar a l'Hospitalenc. Les referències sobre el nou club són molt escasses, tot i que com a mínim va existir un any, ja que es conserva una crònica d'un partit Sant Cugat-Juventud Deportiva Hospitalense del 6 de març de 1925 a *El Mundo Deportivo*. D'altra banda, alguns dels directius-jugadors esmentats van tornar a jugar amb l'Hospitalenc amb relativa rapidesa. Així, en Llamusi i en Dumenjó figuren ja a les alineacions del primer equip de l'Hospitalenc del mes de maig de 1925. El perquè en Layola em va dir que se n'havien

anat a Santa Eulàlia va ser una petita incògnita que no em quadrava fins que vaig pensar que no es referia a jugar amb l'equip de l'Eularienca (on no els trobava), sinó al seu camp. Evidentment, el més segur és que la directiva de l'Hospitalenc no permetés jugar a aquest equip, tot i que fos del mateix barri, al seu camp, i que aquests haguessin d'anar a parar de lloguer a Santa Eulàlia... L'escissió també podria explicar la sortida de la presidència en aquest any 1924 de Joan Pañella. Les causes d'aquesta divisió no les sabrem mai segurament. Llàstima de la memòria del senyor Layola... Tot i això, de ben segur que va ser un primer símptoma que alguna cosa ja no funcionava bé en aquell club que acabaria desapareixent quatre anys més tard.

Una pista potser la podem trobar als estatuts del nou club Juventud Deportiva Hospitalense. Aquests estatuts van ser redactats segurament per en Josep Boter Mas, amb una minuciositat i una coherència gairebé exagerades, sobretot la part que fa referència al desenvolupament de les juntes ordinàries i extraordinàries de socis. Sembla com si algú volgués fer una norma per evitar experiències anteriors... Així, no només s'estipulava el nombre de torns a consumir per tema a cada reunió de socis (dos a favor i dos en contra, ampliables a tres a judici de la presidència, a més d'un nombre il·limitat de torns dels directius) sinó que també es regulaven els torns per al·lusions. A més, es posava especial èmfasi a regular els requisits de les proposicions que podien arribar a ser discutides en assemblea (subscrites per quatre socis i que siguin acceptades i reconeguda la seva urgència) i s'advertia molt estrictament que «*el presidente (...) cuidará de que se observe por todos la mayor cortesía llamando al orden a los socios que infrinjan lo establecido en el reglamento o profieran palabras mal sonantes u ofensivas para la Sociedad o a sus individuos*». Fins i tot, el soci reincident podia ser expulsat de la sala i de la societat... També els directius eren obligats per aquests estatuts a contestar immediatament les preguntes dels socis (sempre que amb això «no se origine un perjuicio a la sociedad»)... Aquestes i d'altres normatives tan detallades sobre com s'havien de desenvolupar les assemblees no s'havien escrit mai fins al moment en els estatuts dels clubs existents a

l'Hospitalet (amb l'únic dubte dels de l'Eularienca, que no els coneixem). Això em fa pensar que potser diferències ben grans en algunes assemblees de socis van acabar en funcionaments poc democràtics, o dictatorials fins i tot, dels dirigents de l'Hospitalenc. Recolza aquesta idea el fet de que en Joan Pañella va ser el primer president des de la legalització de l'entitat que va durar més d'un any al capdavant del club (era president des del 1921 com a mínim, i abans ja havia estat directiu). Potser aquesta permanència al càrrec, inusual en aquella època en aquests clubs, va acabar provocant certes formes d'actuació que no agradaven a tothom... Per acabar, vull destacar que l'acta de la primera junta general de socis del Juventud, on es va elegir la primera directiva, va ser signada per tots els seus membres, cosa també poc usual en aquells anys, cosa que sembla refermar de nou aquesta mena de desig democràtic.

Això succeïa pels volts del mes de maig de 1924. En aquelles mateixes dates, alguns clubs tornaven a la càrrega amb el tema de la reestructuració de categories. Van formar un grup d'oposició anomenat «El Pacto de Sants»¹⁷, ja que es van reunir en aquell barri per primer cop. Formaven part d'aquest pacte 16 clubs, entre els quals destacava la presència de l'Espanyol, l'Europa, el Sants o el Nàstic de Tarragona, i on també es va incloure la UE Eularienca. Fos com fos, les demandes d'aquest grup no van ser finalment escoltades. Durant aquell any 1924, l'Hospitalenc continuà fent la seva pel que fa a la seva relació amb la resta de clubs de la ciutat i, segons les meves investigacions, no hi ha cap ressenya de partits entre el primer equip de l'Hospitalenc i algun altre de la vila (segurament no es van produir). Tanmateix, el club va viatjar de nou. El 19 de març de 1924, un equip de l'Hospitalenc va empatar a zero amb el CD Castelló, en partit jugat al camp d'aquest últim equip. Aquesta va ser una excursió ràpida, ja que el dia 22 l'Hospitalenc va jugar ja un altre partit al camp del Güell (a Santa Coloma de Cervelló). Uns mesos més tard, una expedició de l'Hospitalenc va tornar a les Illes Balears per jugar diversos partits. Aquest cop, l'expedició va sortir el dijous, 4 de setembre de 1924, per disputar dos partits contra el campió de Menorca, la Unió Sportiva

Maó, els dies 7 i 8. L'expedició estava dirigida, com a delegat, per Luis Pascau, i la integraven aquests jugadors:

Samuel, Mateu, Pineda, Layola, Corbella, Guardia, López, Segarra, Zamora, Manolo, Castillo, Grau i Olivella.

Mentre a l'Hospitalet es coneixia aquells dies la notícia de la creació d'una nova entitat ciclista, la Peña Ciclista Collblanc, a Menorca l'Hospitalenc perdia el primer partit contra el Maó per 2-0 i guanyava el segon per 1-2. Aquella temporada, l'Hospitalenc feia un bon esforç i portava a l'equip dos jugadors del Gràcia SC (Pineda i Zamora) i quatre de l'Europa (Corbella, Segarra, Mateu i Pàmies), segons una notícia publicada per *El Mundo Deportivo* el 6 d'agost de 1924. Començava a actuar també sota els pals, un porter de la casa anomenat Boniquet.

El futbol, però, començava a perdre embranzida en el conjunt de la ciutat. Potser no quant a espectadors, però sí quant a les possibilitats dels seus clubs. Així, el Centre d'Esports de Coll-Blanch sembla que va desaparèixer i la UE Eularienca va donar símptomes d'esgotament del seu projecte, preludi també de la seva desaparició com a tal. Efectivament, el Coll-Blanch no es va presentar a disputar els seus primers partits de lliga 1924-25. Potser va influir en aquesta desaparició el fet que el club va ser rebaixat a la nova Tercera Categoria, creada aquesta temporada davant l'allau de nous equips. En concret, el Coll-Blanch havia de disputar la competició al grup B d'aquesta Tercera Categoria, contra Vilacortense, At. Batlló, At. Cornellà, Districte V (Barcelona) i Hostafrancs. Als dos primers partits de lliga, contra Hostafrancs i Batlló, l'equip de l'Hospitalet ja no es va presentar. Pel que fa a la UE Eularienca, un incident explicat per en Joan Costa a les planes d'*El Mundo Deportivo*, en una secció anomenada «¿Vd. qué quiere decir?», ens inclina a pensar que el club de Santa Eulàlia començava a patir una manca més o menys accentuada de jugadors. En Costa, en una carta molt en la seva línia publicada pel diari esportiu barceloní el 8 d'agost de 1924, pretén fer arribar la veu del soci contra tres exjugadors del segon equip

retornats a la disciplina del club. Aquella mateixa temporada 1923-24, el segon equip de la UE Eularienca havia guanyat el seu campionat de lliga. Aquests campionats dits «d'equips reserves» es jugaven de manera paral·lela als dels primers equips, és a dir, el segon equip jugava contra els segons equips del mateixos clubs que integraven la competició del seu primer equip (tot i que no era obligatori tenir segons equips i potser algun fallava). Aquella temporada, l'equip reserva de l'Eularienca va guanyar aquest campionat del seu grup, però sembla que tres dels seus integrants, segons que denuncià en aquesta carta en Costa, *«trataron de hacer un boicot y se enseñorearon de tal manera que parecían los amos haciendo su santísima voluntad con el beneplacito de la junta que tenía que callar porque hallábase en pleno campeonato y caso de imponerles un correctivo se hubieran marchado y el torneo hubiera tenido que interrumpirse cuando se llevaba una ventajosa puntuación»*. Segons que continua explicant la carta, els dos jugadors van marxar a la US Sants i, vestint la samarreta d'aquest equip, van tornar al camp de Santa Eulàlia amb una actitud que no va agradar gens ni mica als aficionats.

Malgrat aquests antecedents, la directiva els va tornar a acceptar més tard, i en Costa aixeca la veu per denunciar-ho i afirma, en nom del soci, que la directiva haurà de penedir-se *«de un momento de debilidad que han tenido ante el próximo campeonato con el fin de engrosar las filas de jugadores, però preferible hubiera sido ser menos y mejores que muchos y peores»*. Per cert, que en Costa acabava la carta en un to hamleticament amenaçador: *«a la menor falta que cometan esos señores, tendremos la satisfacción de pegarles fuerte. O somos o no somos»*. Amb tot, aquell seria l'últim campionat que disputarien els equips de la UE Eularienca... Potser perquè, de mica en mica, el nombre de jugadors disponibles va anar minvant?

El cert és que el nombre de clubs havia augmentat significativament, des dels dos de l'any 1917 (Hospitalenc i Torrasenc) fins a un mínim de cinc al 1924 (a més dels anteriors, Coll-Blanch, Eularienca i Juventud Deportiva). Segurament, fins i tot eren més,

ja que és molt possible que, precisament a Santa Eulàlia, existís des del 1922, aproximadament, el Club Deportivo Esperanza. Aquest club, del qual he trobat referències puntuals del 1922 i del 1924, tenia la seu social en un bar del mateix nom del barri de Santa Eulàlia, a la cantonada dels carrers Comerç i Aprestadora. Tot i això, jo no he pogut confirmar aquesta dada. En tot cas, es deuria tractar d'un equip petit i molt possiblement sense federar. Una de les escasses ressenyes de partits que n'he trobat pertany a un que van jugar al febrer de 1924 contra el Juventud de l'Europa, partit que van empatar a un gol i que ni tan sols es va jugar a Santa Eulàlia, sinó a Collblanch. Sembla que el camp del CE Coll-Blanch era arrendat a d'altres equips. Així, en aquelles dates també va començar a jugar allà un equip barceloní, el CD Marathón (amb seu social a la rambla de Canaletes), que potser també arrabassava algun potencial jugador d'aquella zona... També a Collblanch hi havia un altre camp de futbol que pertanyia a un club anomenat Pensament FC. Em consta la seva existència l'any 1923; tot i que amb força problemes amb l'Ajuntament per culpa de la ubicació il·legal del camp, situat entre els carrers Progrés i Jocs Florals, aquest ja a Barcelona. D'aquests clubs, d'una manera o d'una altra, ens han arribat notícies, però no és descartable que existissin alguns petits clubs més dels quals no tenim coneixement. El fenomen, però, no és exclusiu. A tot Catalunya, l'increment de l'atenció popular per l'esport en general i pel futbol en particular durant la dècada que va del 1920 al 1930 va ser també espectacular. Així ho recullen Carles Santacana i Xavier Pujades en la seva Història il·lustrada de l'esport a Catalunya¹⁸:

«Podem parlar, per tant, d'un creixent interès general envers els esports, però només algunes pràctiques determinades desperten, entre el 1923 i el 1930, autèntica expectació en la societat catalana. El futbol, sens dubte, consolidà la tendència iniciada el 1914. En vuit anys (1920-1928) la Federació Catalana va veure néixer més d'una seixantena de clubs o seccions per tota la geografia del país, i l'entitat futbolística més important —el Barça— superà des del 1923 els 11.000 associats».

TAULA 2

PRESENCIA DE CLUBS ESPORTIUS A L'HOSPITALET (1916-1926)

	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Ciclisme					1	1	1	1	2	2	3
Futbol	1	2	2	2	2	3	4	6	7	4	3
Excursionisme			1	1	1	1	1	1	1	1	2
Altres						tennis 1				boxa 1	boxa 1
Total	1	2	3	3	4	6	6	8	10	8	9

Font: Elaboració pròpia a partir de diverses fonts.

Efectivament, tal i com molt bé expliquen els mateixos autors, entre el 1921 i el 1925 es van crear el 43% dels clubs de futbol que existien el 1928 a la província de Barcelona (se suposa que fan referència als clubs federats). De tota manera, en Santacana i en Pujades també adverteixen que *«en realitat aquest creixement espectacular del futbol dels anys vint es basava en un creixement dels grans clubs, als quals intentaven imitar la resta, i en aquest intent mimètic molts van acabar desapareixent»*.

L'Hospitalet tampoc serà una excepció en aquest darrer sentit. Aquí, aquest augment de clubs segurament va fer disparar la demanda de jugadors per a tots els seus equips. És molt possible que, malgrat l'augment demogràfic de tot aquell període, la demanda fos encara més gran que l'oferta. Si a això afegim que alguns dels jugadors més veterans dels clubs començaven a retirar-se, que alguns dels millors jugadors començaven a ser fitxats per equips de fora de l'Hospitalet i que la vida mitjana del futbolista era llavors molt més curta, ens podem fer una idea de les dificultats que havien de patir alguns d'aquests clubs. A més, l'oferta per a la pràctica esportiva dels ciutadans continuava ampliant-se. L'any 1925, tot i que el futbol continuava sent el rei dels espectacles esportius, la diversitat d'opcions ja era prou interessant: futbol, atletisme, ciclisme, excursionisme i potser tennis (tot i que, en cas que es practiqués, seria per les classes benestants). I aquell any s'hi afegí un nou esport, la boxa. El 27 de març de 1925, *El Mundo Deportivo* va donar la notícia de la inauguració del Torrasa Boxing Club, que va celebrar aquells dies la primera vetllada al cinema Marte, del carrer Pujós. Aquest seria un dels clubs esportius més actius dels

següents anys fins a la Guerra Civil, com veurem, encara que sembla que en algun moment entre el 1926 i el 1928 podria haver desaparegut momentàniament. Uns mesos després, al novembre de 1925, l'Hospitalenc Sport Club no va voler quedar-se enrera i va crear la seva pròpia secció de boxa, que va dirigir un conegut boxador català d'aquella època: Pedro Sáez, campió de Catalunya del pes welter. No tinc cap constància sobre la possible durada d'aquesta escola, però val a dir que no n'he trobat cap altra referència a la premsa... Per acabar de fer-nos una idea de l'evolució de l'esport a la ciutat, veiem la Taula 2 dels clubs localitzats en aquests primers anys.

La temporada 1924-25 tornava a tenir tres clubs futbolístics de l'Hospitalet apuntats en competicions federades, si més no, al principi. Ja hem vist, però, que el CE de Coll-Blanch ni tan sols va començar el campionat. Així doncs, a la pràctica només la UE Eularienca i l'Hospitalenc van disputar la competició, en tot o en part. L'Hospitalenc va tornar a jugar al campionat de Promoció grup Ponent. Aquesta temporada, els seus rivals van ser Ateneo Igualadí, Güell, Manresa, Sanfeliuenc, Joventut Tarrasense, Samboià i At. Turó. Destaquen com a novetats la presència del Güell, ascendit com a campió del Llobregat de Segona Categoria la temporada anterior, i de la Joventut Tarrasense, segurament com a conseqüència d'una ampliació dels grups de Promoció. Aquesta vegada, per cert, l'Hospitalenc només va presentar un equip, el primer, a les competicions federades. És a dir, l'equip reserva no va competir a la «segona lliga». D'altra banda, la UE Eularienca va jugar al grup H de Segona Categoria, contra Unió At. Horta, Cortsense, Hilaturas, Units i Iris de Sants.

L'Hospitalenc va fer una temporada molt més bona que l'anterior i va acabar el campionat en segona posició. El campió es va repetir: el Manresa. L'equip del Bages va mantenir un domini aclaparador i es va proclamar campió algunes jornades abans que acabés el campionat. Aquella mateixa temporada, el Manresa acabaria guanyant el campionat de Catalunya absolut de la categoria (després de vèncer el campió del grup Llevant de Barcelona i, després, els de les altres tres

províncies catalanes). El Manresa, a més, pujaria aquella temporada al grup B de Primera Categoria, sortint definitivament del camí de l'equip riberenc. L'Hospitalenc havia començat aquell campionat perdent precisament, de manera clara, amb el Manresa per 7-2. A la segona volta, però, l'Hospitalenc va ser capaç de guanyar els manresans per 3-0, en una de les poques derrotes dels campions durant la temporada.

Pel que fa a la UE Eularienca, sembla que no va arribar a finalitzar el campionat. Efectivament, he trobat les ressenyes dels quatre primers partits de la lliga: una derrota mínima contra l'Iris, dues victòries contra Cortsense i Units i un empat amb l'Hilaturas. Després, ja no hi ha més resultats. Les dates coincideixen aproximadament amb la que consta al registre del Govern Civil de Barcelona com a acta de baixa del club: el 4 de gener de 1925. Finalment, segons una notícia publicada per *El Mundo Deportivo* el 28 d'agost de 1925, l'Eularienca i el CE Coll-Blanch van ser expulsats de la Federació Catalana «por no haberse puesto al corriente, oportunamente requeridos, en el pago de la cuota reglamentaria». La UE Eularienca, però, no va deixar un buit darrera seu. Com si es tractés d'una successió, l'Eularienca va ser seguida immediatament per un nou club, el FC Provenzana, que havia estat registrat al Govern Civil amb data 12 de desembre de 1924. Malauradament, el seu expedient no s'ha conservat a l'Arxiu Històric del Govern Civil. Malgrat això, les dades que he pogut trobar sembla que indiquen que el projecte de la UE Eularienca va ser reconvertit en una entitat, el Provenzana, amb objectius més modestos (no es va arribar a federar) però amb arrels clarament sortides del club dissolt. Així, per exemple, trobem que la seu social serà la mateixa: Pi i Maragall 112-114, és a dir, la seu del Cafè-Bar Carbó (o Can Martiró), seu també de la Unió Hortènsia. També trobem que la nova entitat col·laborarà el mateix any 1925 amb la Unió Hortènsia en l'organització de la festa major del barri, tal i com ho havia fet l'Eularienca els anys anteriors. L'escut del nou club és també pràcticament idèntic al de l'Eularienca, amb el mateix perfil i les mateixes línies horitzontals, que suggereixen els mateixos colors d'uniforme. L'únic que canvia al segell i a l'escut del nou club és la posició de la pilota de futbol, que deixa

d'ocupar la part inferior (sobre les ratlles horitzontals dels colors del club) i passa a ocupar la part superior en substitució de les inicials «UEE» que apareixien a la part de dalt de l'escut de l'Eularienca. Per acabar, entre les coincidències dels dos clubs destaca el fet que l'únic càrrec que he pogut identificar a la directiva del nou club ja havia tingut relació amb l'Eularienca: el primer president del FC Provenzana, Jaume Ferrer Marqués, havia estat el secretari de la primera junta de l'Eularienca l'any 1922, quan era president en Joan Costa Cots. Sembla clar doncs l'origen del nou club, però no les causes d'aquesta successió-substitució d'un club per l'altre. La meua hipòtesi continua sent l'excessiva ambició del projecte de la UE Eularienca de competir amb el primer club de la ciutat, sobretot a l'últim moment, quan em sembla que es van començar a moure diners en aquestes categories. Així, segurament, cada vegada s'anava fent més difícil econòmicament mantenir el projecte. A més, és possible que l'entitat tingués problemes en algun moment amb el camp, ja que el partit de la festa major de Santa Eulàlia del 1925, jugat ja pel FC Provenzana l'1 de maig, es va jugar fora del barri: al camp de l'Hospitalenc contra aquest equip... Tal vegada sembla també com si un cop desapareguda la UE Eularienca, tot i que el seu successor sortís del mateix nucli, l'Hospitalenc deixés de tenir prejudicis per jugar contra l'equip representatiu de Santa Eulàlia. Segurament també una part dels jugadors de l'Eularienca van anar

32

FOTO DE L'HOSPITALENC, POTSER DE L'ANY 1925. EL QUART PER LA DRETA ÉS LAYOLA (AMB ESCUT). EL TERCER PER LA DRETA PODRIA SER GUÀRDIA, I EL PORTER ÉS SAMUEL. EL PRIMER PER L'ESQUERRA ÉS LÓPEZ, I EL TERCER PER L'ESQUERRA PODRIA SER CASTILLO.

AL

a parar al FC Provenzana. No tinc proves d'això. Bé, si més no, un dels jugadors de l'Eularienca segur que no va anar al Provenzana, perquè va fitxar pel Júpiter. Parlo de Morera, que, segons *El Mundo Deportivo* del 16 d'agost de 1925, va fitxar per aquest club barceloní que acabava de quedar campió del grup B de la Primera Categoria.

El FC Provenzana consta com a baixa al registre civil, segons sembla, per un ofici d'alcaldia, des del 13 d'octubre de 1927. No he pogut esbrinar què vol dir aquesta anotació que figura al registre civil («Baja of. alcaldia»)¹⁹, tot i que em sembla que fa referència simplement que la baixa va ser notificada primer pel club a l'Ajuntament, i l'Ajuntament la va adreçar després al Govern Civil. Sembla que des d'uns quants mesos abans, ja funcionava al barri un altre club de futbol: l'Atlètic Club Hospitalet, amb seu al carrer Comerç, 34, Bar Esperanza. Fins i tot aquest lapsus de separació podria ser inferior ja que el procés administratiu de notificació de la baixa del Provenzana molt possiblement va trigar un cert temps abans de la darrera anotació al registre. Per cert, és possible que existeixin vincles entre l'Atlètic Club Hospitalet i el CD Esperanza, que ja hem conegut abans i que tenia la seu en aquell mateix bar, encara que no en tinc cap prova.

El primer document on consta l'existència de l'At. Club Hospitalet té data del 22 d'abril de 1927 i és una carta, signada pel president i pel secretari del club, on s'agraeix el donatiu de l'Ajuntament de la primera copa que anava a disputar l'equip²⁰. Per tant, el club no devia ser gaire més antic. Però en aquest cas, crec que l'At. Club Hospitalet no va sorgir de les restes del Provenzana. Entre d'altres coses perquè la seu social dels dos clubs era diferent. Mentre Eularienca i Provenzana havien nascut i viscut al Cafè-Bar Carbó del carrer Santa Eulàlia (després Pi i Margall), l'At. Club Hospitalet i els següents van néixer i viure al voltant del carrer Comerç. D'altra banda, el president del nou club era un home no vinculat —que jo sàpiga— a anteriors projectes futbolístics en qualitat de dirigent: en Ramon Espuga Miquela, una de les persones més riques de la ciutat.

En Ramon Espuga era forner, natural de Peramola (Lleida), i va arribar a l'Hospitalet l'any 1919, quan ja tenia 34 anys d'edat, procedent de Gironella (Barcelona) on s'havia casat i havia tingut 4 fills. Segons testimoni del seu nét, en Ramon Espuga va arribar a l'Hospitalet sense patrimoni i en 10 anys es va fer ric. En una relació dels majors contribuents de l'Hospitalet de l'any 1931 que es conserva a l'Arxiu Històric de la ciutat²¹, en Ramon Espuga figura a la vuitena posició del llistat, ja que pagava 1.212,29 pesetes de contribució, (1.066,29 per contribució urbana i 146 per contribució industrial). Això vol dir que no tenia terres, sinó cases i, com a mínim, un forn que avui encara existeix amb el seu nom al carrer Comerç, 108 i que està regentat pel seu nét²². Aquesta riquesa, segons la llei electoral vigent en aquell moment prerepublicà, li permetia ser un dels 84 compromissaris que participaren a les eleccions locals de 1931 a l'Hospitalet. L'any 1928, Ramon Espuga Miquela havia estat ja regidor per mandat de l'alcalde de torn. Sembla que parlem, doncs, d'un home amb molta empena. Va arribar a l'Hospitalet sense res i es va convertir en un dels homes més rics de la ciutat en pocs anys, invertint en petits negocis d'alimentació, en terrenys i en accions. Dóna idea de la seva empena el fet que demanés un crèdit per pagar-se un substitut que fes el seu servei militar (una pràctica permesa en aquells anys) ja que ell deia que tenia massa projectes llavors. Va ser capaç de donar als seus fills, els diferents negocis que va anar aixecant abans de morir, quan acabava d'arribar als cinquanta anys, tot just acabada la Guerra Civil. Mai no va poder veure legalment retornat a les seves mans, el forn que els havia estat requisat durant la guerra i del qual les autoritats franquistes no en van reconèixer la pertinença definitiva fins al 1948. Un dels fills d'en Ramon Espuga, que es deia igual de nom, i un altre germà d'ell van haver d'exiliar-se a França després de la guerra per motius polítics. A la localitat de Perigueux van jugar també al futbol amb l'equip del poble francès durant alguns anys, fins que van retornar a l'Hospitalet. Una altra filla d'en Ramon Espuga, partint del punt de venda de pollastres que el seu pare li havia donat quan es va casar, ha aixecat una empresa coneguda d'aquest ram, com és Avespuga.

Sembla que amb Ramon Espuga, el centre neuràlgic del futbol a Santa Eulàlia es va traslladar des del carrer Pi i Margall fins a la cruïlla dels carrers Comerç i Aprestadora. Aquella zona es va convertir en el punt de reunió del futbol i, molt em sembla, de l'esport a Santa Eulàlia. Aquest desplaçament marca una nova etapa dins de la història esportiva del barri. Per començar, l'Atlètic Club Hospitalet va néixer al bar Esperanza, segurament com a continuador del FC Esperanza, que estava situat com ja hem vist al carrer Comerç, 34, tot just davant del forn d'en Ramon Espuga. El que més em crida l'atenció d'aquest club és el simple fet que adoptés el nom de la ciutat, sent de Santa Eulàlia. Aquest va ser, abans de la Guerra Civil, l'únic club de fora del barri del Centre que va adoptar el nom de la ciutat. L'At. Club Hospitalet no es va federar ni es va registrar al Govern Civil. És possible que hagués d'esperar un parell d'anys per disposar d'un terreny de joc en bones condicions i d'una embranzida suficient per federar-se. Això i el fet que el seu antecessor, el FC Provenzana, tampoc no s'hagués federat em fa pensar que, tot i la incursió dins del futbol a Santa Eulàlia d'un personatge amb la importància d'en Ramon Espuga, la ciutat no donava encara prou de si per mantenir més d'un club federat potent i amb garanties. D'aquesta manera, l'experiència de la UE Eularenca passà a la història com un lloable intent d'un barri que volia aferrissadament mantenir una identitat respecte al del Centre, que es mostrava amb una certa prepotència en totes les qüestions referents a l'esport. Afortunadament, els de Santa Eulàlia varen saber quins eren els seus límits esportius i no es van capficar en un projecte il·lusori sinó que el van reconvertir, amb períodes més o menys foscos però amb total continuïtat, en successius projectes cada vegada més engrescadors i potents que finalitzarien amb un nou club federat quan la situació ho va permetre... i quan l'Hospitalenc ja havia desaparegut.

Una cosa semblant va haver de ser la clau per a la supervivència de l'altre club més antic de la vila, el Torrasenc. En aquest cas però, em sembla que la fidelitat als colors va ser un factor molt més determinant perquè aquest club arribés a ser el que major durada ha tingut en la seva història futbolística, fins no fa

gaire. En efecte econòmicament no anaven sobrats, tinc testimonis dels anys trenta que em parlen que els directius del Torrasenc havien tingut problemes moltes vegades amb les quantitats econòmiques que prometien a alguns dels seus jugadors, ja que després no podien fer-les efectives i, fins i tot, els secretaris del club rebien més que paraules per l'incompliment... També he pogut aconseguir un balanç oficial del club²³, corresponent al segon semestre del 1925, on la directiva reconeixia tenir un actiu de 1.276,70 pessetes (pels conceptes de «madera en nuestro campo» —1.276,05— i «en caja» —0,65!) i un passiu de 2.221 pessetes (en concepte de «varios acreedores»). És a dir, el dèficit a l'inici del 1926 (el reconegut davant les autoritats) era de 944,30 pessetes, una quantitat respectable per a l'època, encara que en aquell moment s'acabaven de construir un nou camp. Tinc la sensació que només uns aficionats abnegats podien donar vida a un club amb aquestes comptes. Per això em crec la història que explica en Lluís Abarca Médico²⁴, tot i que la història ha de pertànyer a l'últim camp que van tenir, a partir del 1934:

«Los socios y jugadores del Torrasenc trabajaban voluntariamente por las noches para mover tierras en unos solares sin edificar existentes detrás de la calle Montseny, entre Llansà i Oliveres, para establecer allí su campo de juego. La iniciativa de esos trabajos la llevaba el dueño de "La Pubilla", pastelería y licorería de la plaza Española, 17. Premiaba a los trabajadores, con algún obsequio, llevándoles bebidas.»

Si els explico que aquest només va ser un dels sis o set camps de joc que va tenir el Torrasenc abans de la guerra, com ja veurem més endavant, es podran adonar del sacrifici d'aquests seguidors, que no abandonaven l'equip tot i que canviessin d'instal·lacions gairebé cada dos anys... Malgrat aquestes dificultats, el club va aconseguir finalment federar-se, després de canviar de camp durant el 1925. Ja hem vist abans com la manca d'un terreny de joc en condicions va fer que, tot i els seus intents durant el 1923, haguessin d'esperar fins a aquesta temporada 1925-26 per poder disposar d'un camp en condicions i poder jugar competicions federades. Curiosament, el club va aconse-

33
L'ESCUT DE L'ATLÈTIC CLUB HOSPITALET,
DE SANTA EULÀLIA, DE L'ANY 1927.
AL'H-AH

34
PRIMER EQUIP FEDERAT DEL TORRASENC,
L'ANY 1925. OBSERVI'S QUE PORTAVEN
UNA MENA DE XANDALL. EL PORTER ÉS
MANUEL REBOLL.
ET

guir integrar-se directament a la Segona Categoria, grup I, sense passar per la ja existent Tercera Categoria. En aquesta primera temporada de competició, el Torrasenc va tenir com a rivals l'Hostafrancs-Distrito V, Agrupació Esportiva les Corts, Batlló, Cortsense i Català. Aquesta temporada, Torrasenc i Hospitalenc, després de la desaparició de Coll-Blanch i Eularienca, van ser els únics representants del futbol ribereenc en les competicions federades. La línia que es marcarà a partir d'aquest campionat serà ben diferent per a l'un i per a l'altre.

El Torrasenc mai va tenir en aquests anys uns jugadors fixos en el seu esquema, com succeïa a l'Hospitalenc. Les excepcions més significatives en el ràpid pas dels jugadors pel club les tenim en Antoni Gallent i Antoni Ibáñez. He comprovat que l'Antoni Ibáñez és segur que va jugar al Torrasenc des de la temporada 1923-24 fins a la 1927-28, i no és descartable que fossin més. Pel que fa a l'Antoni Gallent, la seva presència al primer equip de la Torrasa està confirmada durant les temporades 1924-25 i 1927-28 (segurament també va ser-hi les temporades d'entremig, 1925-26 i 26-27). Probablement per aquest fet molt poc comú a les files del Torrasenc aquells anys, al *Llibre d'Or del futbol català* se'ls va reconèixer d'aquesta manera: «dels seus jugadors cal remarcar l'Antoni Ibáñez, el més brau equipier de la Torrasa, i Antoni Gallent». La dilatada vida del Torrasenc li va permetre d'absorbir els excedents de clubs de la zona que s'anaven quedant a la vorera. Aquest va ser el cas d'uns quants jugadors

del CE de Coll-Blanch, que quan es va dissoldre van passar al Torrasenc. Podem mencionar, com a mínim, els casos d'Arnau, Lafont i Monfort (potser també García).

En aquesta temporada inicial en les competicions federades, 1925-26, i segons el *Llibre d'Or...* el Torrasenc va quedar campió del seu grup però no va pujar de categoria. La següent temporada, 1926-27, de nou el Torrasenc va ser el primer del grup, però tampoc en aquella ocasió va pujar de categoria. La temporada 1927-28, el Torrasenc jugà de nou a la Segona Categoria grup C, contra Hostafrancs, AE Les Corts, Santjustenc i Cornellà. Sembla que en aquella campanya l'equip va quedar subcampió, però tot i això l'equip va anar a parar al grup A de la Tercera Categoria Preferent, sense que en sapiguem els motius. En aquesta Tercera Categoria va tenir com a rivals Hostafrancs, UE Vicentina, Cornellà i Sant Cugat. El Torrasenc va ser de nou campió i aquesta temporada sí que va pujar, retornant de nou a la Segona Categoria Ordinària, com veurem al proper capítol.

Ben diferent va ser la història de l'Hospitalenc durant aquests anys. Havíem deixat la seva trajectòria esportiva després de la temporada 1924-25, quan va arribar a ser subcampió del grup Llevant de la categoria de Promoció, per darrera del totpoderós Manresa que, a més, va aconseguir pujar a la Primera Categoria, grup B, després de la fase d'ascens. La següent temporada, 1925-26, la categoria de Promoció es va ampliar i, a més dels grups Ponent i Llevant, va existir també l'anomenat grup Centre, del qual precisament va passar a formar part l'Hospitalenc. Els seus rivals (entre els quals ja no hi havia el Manresa) van ser l'Ateneo Igualadí, Joventut Terrasenca, Catalunya les Corts (Barcelona), Unió At. Horta i Atlètic Turó. Entre els jugadors que es van incorporar aquella temporada, destaca pel seu caràcter un davanter que es deia Virgili. No tinc referències del seu origen, però de la seva forma d'actuar n'ha quedat alguna, recollida a les planes d'*El Mundo Deportivo*, força curioses i divertides. El 9 d'octubre de 1925, en un partit que anava empatat a un gol contra el reserva del Sans, el cronista (per cert que era l'exjugador de l'Hospitalenc,

Barrachina) escriu això del moment en què l'equip local, l'Hospitalenc, va llançar un penal que el podia haver posat per endavant al marcador:

«Se prepara Layola para lanzarlo pero en el momento de sonar el silbato, Virgili, en un exceso de codicia e insubordinación a la vez tira el balón a fuera con toda su intención. El público, que veía la victoria segura, pues faltaban tres minutos para terminar el partido, alborota a los jugadores y entablan conversación con ellos y aprovechando este descuido logra el segundo tanto el Sans sin esfuerzo alguno».

La segona de les mostres de la curiosa actitud que he trobat d'en Virgili correspon a una crònica de dos dies després. Fa referència a un partit entre l'Hospitalenc i el Palma FC, que va acabar amb 4-1 per al conjunt de l'Hospitalet. L'anècdota acaba una mica millor per al jugador, ja que Virgili és expulsat del camp durant deu minuts (segurament pel propi capità) «debido a su mala actuación». L'equip juga aquells minuts amb un davanter menys però, després, quant torna a sortir, Virgili aconseguirà un dels gols del seu equip. Crec que Virgili no va durar gaire al primer equip de l'Hospitalenc...

Sembla que aquell any l'equip va quedar subcampió de grup per darrera del Catalunya de Les Corts. Al *Llibre d'Or del futbol català* es destaquen, d'aquesta temporada 1925-26, «els partits finals de campionat que celebrà amb el Catalunya de Les Corts, en el camp del Poble Nou amb els que es classificà com a sotscampió».

El següent any potser va ser un dels més exitosos de l'Hospitalenc, segons que es recorda també al *Llibre d'Or del futbol català* ja que aquella temporada 1926-27 «va quedar l'Hospitalenc campió de la seva categoria, perdent els dos partits de promoció que amb el Club Deportivo Europa varen celebrar».

I la temporada final, la 1927-28, la fórmula de competició de la categoria de Promoció va canviar, i el grup Ponent d'aquesta categoria es va dividir en dos (A i B). És a dir, la categoria de Promoció estava integrada ja

pels grups Llevant, Centre, Ponent A, Ponent B i també per un nou grup anomenat Interior. L'Hospitalenc es va integrar al grup Ponent B, amb Samboià, Santfeliuenc i Güell. D'aquesta manera, aquests equips tornaven als temps d'autèntica rivalitat de campionat, que s'havien aturat l'any 1925, quan havien coincidit al mateix grup per última vegada. L'Hospitalenc va perdre un dels seus elements més valuosos aquella temporada: l'Agustí Layola va fitxar pel Gràcia del grup A de Primera Categoria (la màxima). El Gràcia era llavors un dels equips forts del futbol català (fins i tot es va parlar en aquells anys d'una fusió amb l'Espanyol que mai no es va arribar a consumir). L'equip hospitalenc va rebre una nova onada de jugadors locals, però molt joves: Ferré, Gil, Vidal, García (?),... a qui ens trobarem en altres equips de la ciutat durant els anys trenta. La temporada no va ser gaire bona i l'Hospitalenc, amb 4 punts, va acabar en tercera posició del grup, per darrera de Samboià (10 punts) i Santfeliuenc (8 punts), i per davant únicament del Güell (2 punts). La directiva, en aquell any, segons que consta al *Llibre d'Or del futbol català* estava presidida per Josep Carbó, amb Josep Bordas com a vicepresident; Josep Boter com a secretari, Manel Caldés en funcions de tresorer i els vocals Joan Pie, Francesc Roig, Joan Guasch, Pere Oliva i Joan Oliva. Aquest va ser l'últim campionat disputat per l'Hospitalenc Sport Club. L'últim partit de què tinc referència es va jugar a primers de gener de 1928 i va ser un amistós contra el Vilafranca (la lliga, que aquell any va anar molt ràpida, ja s'havia acabat), que van

35

EQUIP DE L'HOSPITALENC DEL 1926, AL CAMP DE LA REMONTA. EL QUART PER LA DRETA PODRIA SER CASTILLO. EL DE LA SAMARRETA A RATLLES PODRIA SER USTRELL.

JV

Equip 1927-28

Equipo 1927-28

Saura, Guardia, Millan, Marín, Homet, Mateu, Boter, Solé, Hernando, Torres, Cuervo

36

EQUIP DE L'HOSPITALET
DE LA TEMPORADA 1927/28.

LOFC

perdre per 9-3. L'última referència del club que tinc és la participació del seu jugador Alsina en un homenatge al futbolista del Martinenc José Prat, al mes de maig de 1928. I, com en el cinema, a negre...

Les causes concretes de la desaparició de l'Hospitalenc no són clares. Els únics testimonis escrits que queden d'aquesta dissolució del club són referències indirectes publicades a *La Voz de Hospitalet*, a l'octubre de 1928 i al 1929. El 16 d'octubre de 1928, D'Orsay escriu això de l'Hospitalenc al final d'un article molt crític sobre la situació del futbol a la ciutat, quan ja l'Hospitalenc havia deixat d'existir.

«...lamentamos que haya desaparecido un club que por su historial y rancio abolengo —tal como suena— merecía seguir llevando la representación genuina de nuestra ciudad como ya llevaba su nombre. ¿Causas? Largas son de enumerar. No podemos hacerlo porque ocuparíamos mucho espacio, ni queremos porque nos veríamos obligados a decir ciertas verdades que serían quizás molestas para quienes no han sabido lograr que el Hospitalenc continuara su vida que tantos días de gloria dio al futbol local»

Una altra referència la trobem en l'edició de l'1 de setembre de 1929. En una crònica titulada «Despertar», D'Orsay aconsella als incipients clubs

que ja han començat, a deprendre el relleu del desaparegut Hospitalenc que vagin a poc a poc per aconseguir fites importants, i en aquest sentit conclou això:

«no debemos querer imitar a quienes, queriendo llevar a la cima el deporte local, sólo lograron hacerle desaparecer».

I encara una última reflexió al voltant del tema, que pertany a l'edició del 18 de gener de 1930, després del primer festival organitzat per la nova UE Hospitalet. D'Orsay recorda com anteriorment, quan existia l'Hospitalenc, alguns l'havien criticat perquè anava en contra del club. Entre línies podem llegir moltes coses:

«Se nos ha tildado, repetidas veces, de ir en contra del club de nuestra ciudad, de haber censurado sus actuaciones, su organización interior y su manera de proceder en actos deportivos llevados a cabo por el mismo. (...) Todo ello se ha puesto de nuevo de manifiesto por algunos señores, después de las manifestaciones deportivas llevadas a cabo por la novel entidad US Hospitalet, continuadora de aquel club de conocida fama que llevó por nombre SC Hospitalenc, al que asimismo, dijeron algunos, teníamos calado, y se ha dicho, en voz alta y en son de reto, qué es lo que haríamos ahora ante los bellos triunfos logrados por la nueva entidad regida por nuevos elementos. ¿Seguiríamos censurándoles? ¿Clamaríamos contra sus actuaciones? Nuestra norma de conducta ha sido siempre —sépanlo los que nos critican— franca, sincera y neutral. Amigos de decir la verdad sobre todas las cosas, no hemos querido alentar a nadie cuando no era ocasión propicia el hacerlo para evitar, de esa manera, que nuestros elogios y nuestras alabanzas sirvieran de acicate para seguir por un camino tortuoso e inseguro a cuyo final no les esperaba la gloria y sí el más rotundo fracaso. Eso ha sido nuestro gran pecado y que algunos no han querido ver, porque les escocía decir la verdad y no querer ser cómplices de la mala dirección que se hubo de imponer al desaparecido club». El subratllat és meu.

El periodista, com veieu, critica sempre l'organització i la mala direcció dels últims moments del club. Sembla

evident, però, que una mala organització i direcció són conceptes globalitzadors d'una realitat amb moltes cares. La mala organització crec que seria en aquest cas una manera resumida de dir la causa o les causes de la desaparició de l'Hospitalenc sense entrar en detalls ja que, com diu D'Orsay, serien massa llargs de repassar. A més, crec que de causa només n'hi va haver una, i que la resta de coses que D'Orsay hauria intentat incloure dins d'aquest concepte de mala organització serien simplement el reflex en la pràctica quotidiana del club d'aquesta causa: la manca de suficient suport, bàsicament econòmic, al projecte. Potser fins i tot podríem especular que el fet de no haver aconseguit l'ascens a la temporada 1926-27, quan es van perdre els dos partits contra l'Europa, hauria marcat una certa crisi (fins i tot econòmica) que acabaria un any després amb l'entitat... Per alguna raó, sospito que la desaparició d'en Joan Pañella al capdavant del club, cap a l'any 1924, va marcar l'inici del pendent final de l'Hospitalenc.

El futbol s'estava convertint en aquestes categories en un esport per al qual calien cada vegada més diners. A més, crec que l'Hospitalenc tenia competidors importants al seu entorn en la lluita pel mercat de jugadors, que cada vegada es feia més comarcal. Així, el Samboià va ser el gran beneficiat de la desaparició de l'Hospitalenc: l'equip de Sant Boi no només va arreplegar els millors jugadors del club de l'Hospitalet quan va desaparèixer (gairebé segurs, Guardia, Millán, Giner i Lacal) sinó que també va aconseguir, per primer cop, pujar de categoria i es va incorporar als grups més capdavanters del futbol català. La desaparició del rival natural del Samboià va significar per a ell l'adveniment dels millors anys de la seva història d'abans de la guerra. En efecte, la temporada següent a la de la desaparició de l'Hospitalenc, el Samboià va pujar de categoria (per a la qual cosa s'havien de fer força eliminatòries) i es va situar, per primer cop, a la Segona Categoria Preferent. És a dir, que estava entre els 18 millors equips de Catalunya (darrera els 6 de la Primera Categoria, entre els quals hi havia el Barça, l'Espanyol..., i amb els 12 de la seva categoria). A les planes d'*El Mundo Deportivo*, en l'edició del 5 de setembre de 1929, es va anunciar que el Samboià

jugaria amb amateurs el campionat professional de la Segona Preferent. Dels seus jugadors «hospitalencs» podem comentar que Guardia (que em sembla que veritablement era de Barcelona) fitxaria la següent temporada pel Sants, i que Lacal ho va fer per l'Espanyol. Millán em sembla que va tornar a la UE Hospitalet dues temporades després. A l'Hospitalet i just per sota de la Segona Categoria Preferent, el relleu de l'Hospitalenc l'agafarà momentàniament (durant dues temporades) el Torrasenc, que es col·locarà a la Segona Categoria Ordinària, és a dir, entre els 26 equips de la categoria immediatament inferior a la del Samboià.

37

EQUIP DEL TORRASENC DE LA TEMPORADA 1927/28. D'ESQUERRA A DRETA: MONTFORT (DE CARRER), CONESA, LLUCH, COMA, MOLINA, GALLEMÉ, GARCÍA, LAFONT, COMPANY, GALLEN, CARRERAS I COSTAFREDA.

LOFC

2.3. L'ESPORT ES CONVERTEIX EN UNA ACTIVITAT ECONÒMICA

És indubtable que l'esport en general i el futbol en particular van començar, de mica en mica, a moure diners, en una cursa cada vegada més ràpida i més controvertida cap al professionalisme, que serà totalment reconegut, en el cas del futbol, cap al final de la dècada dels vint. I no només el futbol, d'altres esports seguiran aquest mateix camí, caracteritzat pel progressiu moviment d'interessos econòmics al seu voltant. Evidentment, el professionalisme a gran escala només implicava els esportistes dels grans clubs o els millors en alguns esports individuals; en el cas del futbol, els jugadors que pertanyien a clubs de Primera Categoria, tot i que els equips de Segona Categoria van haver de començar a competir, amb diners o amb favors, pels seus millors jugadors, als quals ja temptaven no sols des de clubs forans sinó també des dels clubs rivals que sortien a la mateixa localitat. El futbol es convertirà en tota una font generadora d'activitat econòmica cada vegada més important en la mesura que els clubs siguin més potents. Pensem, per exemple, que molts clubs tenien camp i això representa l'arrendament de terrenys, la seva adequació, la construcció de petites instal·lacions... Moltes vegades, l'obra la feien els propis socis amb força voluntat, però és indubtable que, com a mínim, hi havia moviment i compra de material. També s'ha de destacar l'activitat monetària que suposaven ja de bon començament les

quotes dels socis, les taxes i les fitxes federatives o les entrades als espectacles esportius. En aquest sentit, com veurem, el futbol i algun altre esport, com la boxa, van passar molt ràpidament a ser considerats fiscalment atractius per les autoritats (sobretot els grans clubs) i van ser gravats amb més o menys intensitat a nivell local. Hem de considerar, per acabar, el fet que algunes persones van començar a guanyar-se la vida amb l'esport o, com a mínim, a guanyar certes quantitats. Els casos d'abans de la Guerra Civil són molt escassos a l'Hospitalet, però existiren.

És completament impossible reconstruir la història econòmica dels clubs hospitalencs d'abans de la guerra. Els llibres d'actes, de comptes i de socis s'han perdut per sempre (en molts casos, si van existir). Tot i això, podem gairebé assegurar que l'esport, excepte en moments molt puntuals, no era pas un gran negoci. L'estructura de molts clubs se sustentava amb la figura dels socis protectors (de vegades, fins i tot reconeguda als estatuts), que eren els econòmicament més potents i que assumien moltes de les despeses de les entitats. Al llarg d'aquestes planes n'hem vist i en veurem exemples. Les capses de la correspondència municipal que es guarden a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet van plenes de cartes dels clubs en demanda de copes per a les competicions de festa major, de subvencions i de peticions d'ajuts de tota mena. Cal distingir, però, la despesa que podia suposar una copa per a un club (més aviat minsa) de la resta de peticions. Així, segurament era tant un motiu econòmic com de prestigi el fet de sol·licitar una copa donada per l'Ajuntament per disputar-la al partit de festa major.

El futbol hospitalenc serà un fidel reflex de la història econòmica de la seva ciutat, i fins i tot de Catalunya. Per començar, només hem de fixar-nos en el quadre de l'evolució de les quotes de socis dels clubs. S'esbrina amb certa claredat com les quotes fins i tot eren més superiors al voltant de l'any 1920 que no pas una dècada després. El nivell econòmic de Catalunya i de l'Hospitalet va tenir una lenta però progressiva davallada en aquests deu anys per diversos motius: la crisi de la indústria tèxtil una vegada s'acaba la Primera Guerra Mundial (1918); la gran depressió del 1929, que

TAULA 3
QUOTES DE SOCIS DE CLUBS DE FUTBOL (1917-1932)

Club	Any	Esportiu	Ordinari	Protector	Infantil	Honorari
Hospitalenc	1917	1	1 o +	-	0,5 (-15)	0
Torrasenc	1923	2	1 o +	-	1 (-15)	0
FC Barcelona	1920		3			
			(10 entrada)			
	1923		5			
			(10 entrada)			
Coll-Blanch	1923	-	1,5	2 o +	1 (-12)	-
Juv.Dep.Hos.	1924	-	2 o +	-	-	-
UE Hospitalet	1930	-	1 o +	-	-	-
FC Marina	1932	0 o 1	1 o +	-	-	-

Font: Elaboració pròpia a partir d'informació de premsa i dels estatuts dels clubs.

coincideix amb la fi de les obres de l'Exposició Universal de Barcelona, que havien donat treball a moltes persones; la fi del període d'industrialització pròpia de l'Hospitalet (a mesura que avança la dècada dels vint es van construir menys indústries a la ciutat). Aquesta situació es reflectirà en les entitats futbolístiques de tal manera que les quotes de soci dels clubs a principi dels anys trenta seran fins i tot inferiors a les de principi dels vint. Podem observar també l'existència de diferents tipus d'associats als clubs, sobretot als primers anys: hi tenim el soci esportiu (aquell que practica l'esport en qüestió), el soci ordinari (el més habitual), el soci protector (aquell que estima tant l'entitat que desitja pagar més), el soci infantil (més petit de certa edat, normalment de 12 o 15 anys) i el soci honorari (que pels seus mèrits anteriors està exempt de pagament). Cada categoria de soci tindrà, normalment, una quota específica, així la normal serà la de soci ordinari; la dels protectors (si està contemplada als estatuts) serà major; la dels socis infantils serà menor o fins i tot gratuïta, i la dels esportius serà bastant variable. Aquestes distincions aniran suprimint-se amb el temps, segurament perquè a mesura que les condicions econòmiques vagin empitjorant, els diners s'hauran de treure de les butxaques de tots els socis, sense distincions ni subtileses. A la Taula 3 es veu bastant clarament aquesta evolució. Hi he inclòs una quota del FC Barcelona entremig per fer-nos una idea de context del que pagaven els socis generals del club català més important del moment.

Podem completar aquesta visió amb algunes quotes d'altres clubs esportius no dedicats al futbol. Aquests clubs, però, corresponen més aviat als anys trenta. També comprovem com en aquest cas a mesura que avancem en el temps, les quotes són significativament més petites, tot i que aquestes dades són molt menys homogènies per fer comparacions que les relatives al futbol ja que inclouen esports i serveis diferents per als associats. (Taula 4)

Tornant al futbol, els clubs modestos hauran d'enginyar-se un sistema per deixar de competir amb els clubs més grans i, al mateix temps, abandonar una lliga de Segona Categoria que ja des del 1925 es mostra deficitària per a tothom. Cap al final dels anys vint, la diferència de potencial entre clubs grans i petits a tot Catalunya s'havia ampliat tant que els més dèbils es van organitzar per crear una lliga amateur, és a dir, van fugir del professionalisme que escanyava les seves economies, encara que moltes vegades hauríem d'aplicar la paraula professionalisme entre cometes. Segurament als clubs hospitalencs no es pot parlar amb rigor de professionals. Sí, però, que de mica en mica es devien moure unes certes quantitats que segurament anaren pujant cada vegada més, com a mínim pels millors jugadors o pels que venien de fora. Sospito que aquest va ser un dels temes que van motivar la desaparició, al 1928, de l'Hospitalenc. El seus successors serien ja clubs declaradament amateurs.

TAULA 4

QUOTES DE SOCIS DE DIFERENTS CLUBS ESPORTIUS NO FUTBOLÍSTICS (1928-1932)

Club	Any	Esportiu	Ordinari	Protector	Infantil	Honorari
Boxing Club Torrasenc	1928	-	2,5 (2,5 entrada)	-	-	2,5 (2,5 entrada)
Billar Club Eularienc	1930	2,5 (2,5 entrada)	2,5 (2,5 entrada)	-	-	2,5
Billar Club Hospitalet	1931	-	1 (2,5 entrada)	2 (2,5 entrada)	-	1?
Soc.Cazadores l'Hosp.	1931	-	1,25	2,5	-	0
Soc.Pajaril La Armonía	1932	-	0,6	-	-	-
Atlètic Bàsquet Juniors	1932	1 o + (1 entrada)	1 o + (1 entrada)	-	1 o + (1 entrada)	1 o + (1 entrada)

Font: Elaboració pròpia a partir dels estatuts dels clubs, conservats a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona.

TAULA 5
COMPARACIÓ DE LES QUOTES FEDERATIVES DE DUES TEMPORADES QUE HAVIEN DE PAGAR ELS CLUBS DE FUTBOL SEGONS CATEGORIES (1923/24 I 1930/31)

	Temporada 1923-24	Temporada 1930-31
Primera Categoria	200	400
Segona categoria (2a preferent el 1930)	100	200
Tercera categoria (2a ordinària el 1930)	50	100
Amateurs	-	36

Font: Elaboració pròpia a partir d'informacions aparegudes a *El Mundo Deportivo*

Efectivament, l'any 1929 es crearà la denominada Lliga Amateur, una competició no professional, adscrita a la Federació Catalana i sorgida per evitar aquell desgavell econòmic als clubs catalans menys afavorits. El periòdic *La Rambla* recollia, en una oportuna anàlisi, quin era el pressupost de despeses i d'ingressos de la Federació Catalana de Futbol per a la temporada 1930-31. Aquest pressupost era de 70.000 pessetes, que havien de sortir de diverses fonts: d'un cànon per partit dels equips de la Primera Categoria, de les fitxes dels jugadors (professionals o amateurs), dels ingressos que generessin els partits de la selecció regional i, en una bona part, de les quotes dels clubs a raó de 400 pessetes l'any els de Primera, 200 els de Segona Preferent, 100 els de Segona Ordinària i... tres pessetes al mes els de la Lliga Amateur (36 l'any). La diferència entre aquestes 36 i les quantitats de les altres categories professionals de la federació és prou evident. A més, de ben segur, les fitxes de cada jugador eren molt més econòmiques: no conec quant valien les «professionals», però les amateurs costaven una pesseta les de Primera Categoria i 0,5 les de Segona, a més de cinc pessetes per pagar la Mutual Deportiva de Catalunya que va sorgir durant aquests anys com a un símptoma més de la popularització de la pràctica esportiva²⁵. També, els clubs de la Lliga Amateur eren els únics que rebien subvencions de la federació per despeses de desplaçaments. D'altra banda, els requisits d'adequació dels camps devien ser molt menors que els dels clubs inscrits en les competicions de la banda professional. És curiós comprovar com les quotes que havien de pagar els clubs a la federació catalana van doblar-se en un període de set anys. Si fem cas de les dades que va donar *El Mundo Deportivo* el 10 d'octubre de 1923,

podem comparar l'evolució d'aquestes quotes a la Taula 5.

D'altra banda, el futbol arribarà a ser fiscalment atractiu per al municipi hospitalenc, si més no entre el 1922 i el 1925. La Ley de Presupuestos de 30-12-1910 creava un impost del cinc per cent sobre les entrades i les localitats de tot espectacle públic amb destí a les juntes de protecció de la infància i d'extinció de la mendicitat. Aquesta facultat va ser desenvolupada després per l'Estatut Municipal de 1924 i per les ordenances municipals de l'Hospitalet²⁶ dels diferents anys. Així, per exemple, a les del 1924 es recull la possibilitat de cobrar al municipi un «Impuesto sobre Casinos y Círculos de recreo» y també un «Recargo sobre el impuesto del Timbre de Espectáculos Públicos». El pressupost 1924-25 de l'Ajuntament de l'Hospitalet preveia ingressar en concepte d'aquest impost sobre els casinos unes 1.000 pessetes, i unes 2.000 pel recàrrec sobre l'impost del timbre d'espectacles públics, que pagaven bàsicament els cinemes, les societats lúdiques, els Casinos que feien espectacles teatrals i cinematogràfics, i un únic club esportiu (l'Hospitalenc Sport Club). El primer d'aquests impostos sembla que no es va aplicar mai —devia ser força impopular—, però sí el segon. Amb tot, pel que fa als espectacles esportius, ens trobem que només es van gravar els partits de futbol i, més endavant, les vetlles de boxa. Dins dels partits, però, tan sols pagaven aquesta taxa els de festa major. Ignoro per què només pagaven aquest impost els partits de festa major, i només els de l'Hospitalenc, perquè està comprovat que l'Eularienca també organitzava per aquells anys partits de festa major on es cobrava entrada. També ignoro per quins motius aquest impost només es va aplicar entre el 1922 i el 1925. En tot cas, disposem de les quantitats que declarava com a ingressos l'Hospitalenc en aquests partits de festa major —se suposa que multitudinaris— durant aquests anys. No són una gran referència, perquè no sabem els preus de les entrades i no podem deduir els assistents a aquests espectacles més enllà d'algun càlcul aproximat. Per exemple, podem aplicar els preus que coneixem dels partits de la festa major de Santa Eulàlia de l'any 1923 a la recaptació dels de la festa major del

Centre per fer-nos una idea dels possibles assistents. Així, recordem que el preu de l'entrada amb seient valia 1,5 pessetes. Fent un promig de les entrades que no tenien seient —que en principi havien de ser majoritàries— crec que no és agosarat fer una mitjana del preu d'entre 0,75 i 1 pessetes per entrada. Amb aquestes dades podem obrir una forquilla entre 231 i 308 espectadors de pagament. És clar que tampoc no sabem si hi havia invitacions (suposem que sí, que n'hi devia haver, com a mínim per a les autoritats) i si els socis pagaven tota l'entrada o bé una part. En tot cas, aquesta estimació de públic seria a la baixa.

De la Taula 6 podem destacar el progressiu augment de recaptació que s'observa en aquests anys d'expansió del futbol i de l'espectacle esportiu. D'altra banda, les quantitats que ingressava l'Ajuntament eren àmpliament retornades al club en forma de subvencions i premis pels seus tornejos. Així, per exemple, al pressupost de 1921-22, hi ha consignat com a despeses extraordinàries a la societat Sport Club Hospitalenc «para un concurso de foot-ball»²⁷ la quantitat de 110,50 pessetes... Això m'inclina a pensar que aquests impostos eren més una imposició des de fora del municipi que no pas un afany recaptador del propi ajuntament (malgrat el fort endeutament que arrossegaria l'alcalde d'aquest període de la Dictadura), és clar que s'hauria de saber si veritablement només pagaven impostos aquests partits (jo no he trobat constància oficial de cap més).

Probablement, una altra font de moviment econòmic, com a mínim per als jugadors, eren els fitxatges. Desconec si en aquests clubs es podien moure diners a l'hora de donar la baixa als jugadors. Al principi és molt probable que no, però a mesura que les estructures futbolístiques van anar avançant, van aparèixer els primers contractes (al 1925, per exemple, la Federació Catalana estudiava l'adopció d'un model de contracte únic per als partits amistosos, tal i com es fa avui) i amb ells és possible que també els primers traspasos. La majoria de jugadors de l'Hospitalenc no devien rebre res per jugar, si més no de forma sistemàtica. Devien haver-hi, això sí, excepcions, per exemple, els jugadors que començaven a ser portats de fora.

TAULA 6

INGRESSOS I IMPOSTOS QUE PAGÀ L'SPORT CLUB HOSPITALENC PELS PARTITS DE FESTA MAJOR (1922-1925)

Any	Ingressos totals (pts)	Impost íntegre (pts)
1922	135,50	20,35
1923	231,00	34,65
1924	?	?
1925	424,70	63,70

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de les liquidacions d'impostos que es conserven a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet

L'Anton Martí Valls²⁸, que va viure de molt jove els primers anys de l'Hospitalenc, recorda casos com el del jugador Barrachina, que segons ell era del barri barceloní de la Barceloneta. Barrachina va jugar, que en tingui jo constància, una temporada al primer equip (1919-20). Quan, estranyat, li vaig preguntar per què venia a jugar aquí, l'Anton Martí em va contestar: «*allò que feien que anaven i de vegades els compraven... que els donaven quinze cèntims... Com no hi havia diners, que tot el món era pobre...*».

Segurament, a mesura que anaven passant els anys i el professionalisme s'anava incrementant a la Primera Categoria, els clubs modestes amb certes aspiracions també van haver de donar certes quantitats als seus jugadors (com a mínim als millors), o si més no la vestimenta i les botes. Aquesta lluita de poders bàsicament econòmics per dominar el mercat de jugadors va acabar amb els clubs més dèbils de l'època, que només intentaven imitar els grans sense adonar-se

38

CAMP DE FUTBOL DE LA FONTETA DURANT UN PARTIT, ALS ANYS TRENTA. OBSERVEU LA GRAN QUANTITAT DE PÚBLIC.

ACP

cap on els portava aquest enlluernament. Durant els anys trenta, malgrat que els clubs hospitalencs disputaran competicions amateurs, també es mourà una certa quantitat de diners amb els jugadors, tot i que segurament en nivells comparativament inferiors als d'abans, però més generalitzats. Així, en Joan Montroig, jugador del CE de Hospitalet durant el 1936 i el 1937, recorda que allí va ser el primer lloc on va cobrar, «bé, 30 pessetes que no ens servien per a res...bé, servia perquè quan cobràvem anéssim a gastar-les a la churreria»²⁹. Fins i tot un altre jugador d'aquest equip en aquells anys, en Marcel·lí Farré, em deia que només els donaven un duro per partit, i que cinc duros ja era una cosa extraordinària...³⁰

Segurament el cas més espectacular en el tema econòmic d'aleshores a l'Hospitalet va ser el de l'Agustí Layola quan va jugar a l'Espanyol. En Layola³¹, segons que em va confessar ell mateix, va cobrar a Sarrià una fitxa de 3.000 pessetes, a més de 500 o 600 pessetes al mes. Això ja eren diners per a aquella època... Malgrat això, l'Agustí Layola va ser una persona previosora i, segons ell, no va deixar mai la seva feina:

«... i després treballava, perquè jo veia a molts jugadors, al Mas... tots mudats... i jo quan acabava de treballar anava a l'entrenament amb espartanyes i venia després cap aquí (a casa seva). I em deien: ja faràs calés, ja...».

Sembla que gràcies a aquesta manera de ser, en Layola es va poder construir la que encara és la seva casa, on avui viu amb la seva filla, al centre de l'Hospitalet. L'anècdota més aclaridora del seu tarannà estalviador (i en el fons esgarrifosa si ens fixem en les condicions mèdiques en què jugaven als anys trenta) és la que em va explicar per fer-me veure que ell no havia begut mai i que no havia tingut vicis en què malgastar els diners:

«Per dir una cosa, abans quan els jugadors s'anaven a la mitja part, hi havia el cafè, el conyac... per beure. Jo em posava un pinyol d'oliva a la boca i fins que s'acabava el partit i me'n anava a la dutxa no llençava el pinyol. Per no tenir set..., perquè si tenies set havies de

beure i la beguda et feia suar més i et feia mal. Així que tenia aquest costum...» (sic!!!).

Fora del futbol, els casos de professionals hospitalencs en l'esport també són molt excepcionals. Podem parlar, per exemple, del de Fortunato Ortega a la boxa. Ortega, com veurem, va ser campió d'Espanya del pes mosca entre el 1932 i el 1943, i va disputar el campionat d'Europa diverses vegades. Ell deia això, en una entrevista feta l'any 1974, sobre aquest tema:

«¿Dinero? Sí, lo gané... Para ir tirando. Entonces no se ganaban las fortunas de ahora. Por un combate llegaban a pagarme unas 1.500 o hasta 2.000 pesetas. Para el campeonato de Europa me dieron 5.000 pesetas. Cuando estalló la guerra civil, como yo era muy ahorrador y no tenía vicios porque sólo pensaba en el deporte, tenía en la Caja de Ahorros unas 25.000 pesetas».³²

De vegades també algun directiu podia arribar a rebre alguna compensació pel seu treball a l'entitat, sempre en activitats especialitzades, com en el cas del secretari de la Societat de Caçadors d'Hospitalet, l'any 1932. En l'acta de la reunió del 5 d'agost d'aquell any³³, figura una discussió sobre aquest tema: un dels membres del club, Manel Boixeda, retreia la junta per pagar una quantitat al secretari. Segons l'acta, Boixeda diu que «a consecuencia de hacer un ahorro para la sociedad, tendría que cambiarse el Secretario, de lo contrario siempre estaremos con déficit y lo que conviene a la sociedad es que cuente con un superávit más crecido que el que es presentado». El secretari pren la paraula «demostrando los trabajos que han tenido que hacerse para una buena organización, y que a pesar de lo que viene cobrando que es irrisorio queda un remanente en caja, que por lo que es la sociedad y la forma de llevarla bien se puede tener en consideración». El tema segueix en discussió i s'explica que en un any han passat ja dos secretaris més —que no cobraven. Un altre membre del club, Marcel Pons, deia que si hi havia un altre que volgués fer les funcions de secretari sense cobrar, doncs endavant, i d'entrada proposava el nom del senyor Boixeda... Ningú no s'hi va presentar voluntari i el tema quedà igual.

Pel que fa a les instal·lacions, podem assegurar que aquest punt reflecteix perfectament una part de la història urbanística de l'Hospitalet, sobretot al barri de Collblanc-la Torrassa. La successió de camps de futbol a la ciutat és constant durant aquests anys. En molts casos, s'evidencia el ràpid creixement del parc d'habitatges de forma paral·lela a l'augment demogràfic. He de començar per dir que no he trobat cap cas documentat en què el terreny de joc fos propietat dels clubs: sempre eren terrenys arrendats o bé propietat d'un determinat soci o «sportman» local. En tot cas, mai abans de la Guerra Civil les autoritats municipals s'havien compromès amb l'esport a nivell d'infraestructures, ni tan sols (com veurem) quan l'any 1935 la pressió popular i la de la premsa van ser més fortes: com a molt feien gestions amb tercers. D'aquesta manera, els clubs se les havien d'enginyar per disposar d'un camp propi i en bon estat, sobretot si volien ser federats. La història més increïble en aquest sentit va ser la del Torrasenc. Reconstruir la successió de camps on va jugar des del 1917 (any de la seva fundació) fins a la guerra, quan es va haver de dissoldre per uns anys, és una feina gairebé heroica. Malgrat les dificultats, crec que ens podem fer una idea d'aquesta successió de canvis.

El primer camp del Torrasenc de què tinc constància estava situat darrera de la fàbrica del Fum d'Estampa, segons un fulletó d'una festa popular de l'any 1922³⁴. No sé si aquest va ser el primer camp del Torrasenc, que algunes fonts situen al carrer Llançà, tot i que el club tindrà un camp amb aquesta localització més tard. L'any 1923, el camp del Torrasenc ja estava al carrer Aliança, segons que s'indica a les capçaleres del paper de la seva correspondència i en alguna nota periodística. Aquest camp devia ser força dolent ja que la Federació Catalana no el va acceptar i no va permetre federar-se l'equip, com ja hem vist abans. Per això, el club va fer un esforç important amb l'ajuda dels socis. A *El Mundo Deportivo* del 16 de setembre de 1925 trobem aquesta angoixada crida de la directiva:

«Para tratar de las importantes obras a realizar en el nuevo campo de juego adquirido, se celebrará reunión general extraordinaria del CD Torrasenc en su local

social Plaza Española 8 y 9 el próximo jueves 17, a la noche, quedando invitados a dicho acto, todos los que no siendo socios sientan afecto a la deportividad de las populosas barriadas de La Torrassa y Coll-Blanch».

El nou terreny estava situat possiblement entre els carrers Llobregat i Progrés, tocant al carrer Fortuny, segons una descripció recollida del testimoni de Joan Montroig³⁵, jugador del barri (en aquell moment tenia només 7 o 8 anys), malgrat que d'altres fonts el situen a prop, al carrer Doctor Ferran i Clua, a la vora de l'actual mercat. La crida sembla que va fer efecte i el nou camp es va inaugurar el 8 de desembre de 1925, malgrat que probablement no estava finalitzat ja que, pocs dies abans, al periòdic local *La Crónica* del 30 de novembre, podem llegir això:

«El nuevo terreno es de vastas dimensiones y su cancha de juego tendrá la máxima de las medidas reglamentarias, y una vez terminados los terraplenes y gradas que se están construyendo, así como también las amplias tribunas, se calcula que tendrá una cabida para unos diez mil espectadores».

Segurament que era un càlcul exagerat, però ni que la capacitat fos la meitat de la descrita, per mi ja seria vàlid per deduir la possible acceptació que podia tenir el futbol a la zona. Malgrat tot, el camp no era tant perfecte perquè hi havia una tanca força lletja al seu voltant que, segons *La Crónica*, era a causa de *«la falta de protección de ciertas personas que, pudiendo, parecen no interesarse por estas manifestaciones de cultura y esfuerzo popular».*

Però el camp va durar pocs mesos. El 30 de novembre de 1926, una junta general extraordinària de socis, de la qual es conserva còpia de l'acta a l'Arxiu Històric del Govern Civil, va acceptar les gestions fetes per la directiva per a l'elecció d'un nou local social i d'un nou terreny de joc. El local es traslladava al carrer Pujós, 77 i el camp a l'incipient barri de les Planes, on de moment hi havia bòviles abandonades. Aquest camp devia quedar una mica lluny, i crec que per això alguns partits del Torrasenc, com els de festa major, es disputaven a camps més propers, per exemple, el de la festa

major del 1929, jugat segons *La Voz de Hospitalet*, al camp del «disuelto Collblanch» el 2 de juny entre el Torrasenc i una selecció del Gràcia.

Tanmateix, el 1931 el club va necessitar de nou un canvi d'ubicació. La zona triada en aquesta ocasió va ser un solar propietat de Miguel Vilarnau Sitja, situat a la travessera de les Corts cantonada Riera Blanca (al límit de l'Hospitalet), tot i que el club sempre l'ubicava a la carretera de Collblanch en la seva correspondència. El nou camp es va inaugurar oficialment l'11 d'octubre de 1931 amb un partit de futbol per al qual la junta va demanar onze medalles a l'ajuntament com a premi per al guanyador, tot i que ja s'hi havien disputat partits des del mes d'agost d'aquell any. De fet, els primers van ser els d'un torneig triangular entre Nova Germanor, UA Collblanch i Torrasenc, que van guanyar els de Collblanch a l'imposar-se en la final als de la Torrassa per 1-2. Llavors, la situació ja havia arribat al punt en què els papers de carta del club, que l'any 1925 portaven imprès el lloc on estava situat el camp, al 1931 ja només porten imprès «camp de joc», deixant després un espai en blanc per posar-hi l'adreça. En aquell camp varen jugar els seus partits força clubs d'aquella zona (com la Unió Atlètic Club Coll-Blanch) i també de Barcelona. Això havia d'ocasionar força problemes d'horaris. Així, per exemple, al maig de 1932, l'amo del terreny escrivia alarmat a les autoritats municipals per tal d'evitar aldarulls entre els afeccionats del Torrasenc i del Racing Club Germanor, club de la barriada de Sants. Aquestes entitats havien programat per als mateixos dies 15 i 16 a la mateixa hora, els seus partits, i no es van posar d'acord per tal d'arreglar el problema. El propietari del terreny, patint perquè això pogués «ocasionar alteración de orden por el crecido número de socios y jugadores de ambos clubs», va posar en coneixement de les autoritats hospitalenques el tema. Curiosament, el que més semblava importar a Miquel Vilarnau, eren les tanques que vorejaven aquest terreny, ja que acaba la carta demanant que «por los daños y perjuicios que puedan ocasionar en las vallas de mi propiedad debido a la rivalidad que persiste entre ambos, haga suspender a los mencionados clubs los partidos que tienen anunciados».³⁶

I l'últim dels camps que tinc censats, abans de la Guerra Civil en la història del Torrasenc, data del 1934. Aquest camp estava situat al carrer Llançà. Aquest nou camp sembla que va ser possible gràcies a la intervenció d'en Domingo Saret, president de la junta local del Partit Radical i bon amant de l'esport. Segons que publicà en la seva ressenya del 8 de novembre de 1934 el corresponsal d'*El Diluvio*, «se nos asegura que gracias a la voluntad del incansable aficionado don Domingo Saret, muy pronto se inaugurará otro campo de sports en la calle de Llanzá, cual equipo seguirá representando a la populosa barriada de Collblanch-Torrassa». Domingo Saret, un industrial que tenia una fàbrica de caramels i dolços a Collblanch i que després seria regidor de l'ajuntament, va ser nomenat president honorari del Torrasenc. En la mateixa crònica, el corresponsal parla de la suposada dissolució del Torrasenc, que segurament no s'havia consumat del tot en cap moment, ja que el club va disputar tot aquell campionat de lliga, tot i que va haver de jugar els partits de casa als terrenys de joc dels equips rivals. Com ja hem vist en un altre capítol, el camp va ser construït, en paraules del cronista d'*El Diluvio* (9-11-34), gràcies «a la buena predisposición de toda la junta directiva y a la ayuda incondicional que numerosos socios y simpatizantes aportan con su trabajo personal».

Malgrat tot, potser sí que en algun moment, el Torrasenc havia passat pels dies més complicats de la seva existència i és possible que es trobés, per exemple, mancat d'una junta directiva que portés a terme el projecte de construcció del nou camp. Potser van ser els mateixos socis els que van haver de prendre la decisió una mica al marge de la directiva, o de part d'ella ja que el president Juan Sáez sí que estarà dins del grup. Una carta datada el 14 de desembre de 1934 en parla i dóna compte a les autoritats de la construcció d'aquest camp, en nom d'«un grupo de deportistas», i la carta va signada per una «Comisión Organizadora» en representació de la qual signava Juan Sáez³⁷. A més, a partir de la inauguració del nou camp, el club canvia lleugerament el nom, com si en certa manera aquests socis volguessin desmarcar-se de les anteriors juntes. Ara, el club canvia el nom tradicional —Club Sportiu Torrasenc— pel de Centre

d'Esports Torrasenc. La primera mostra del nou nom la trobem en una carta dirigida a l'Ajuntament i datada només sis dies després de la que va signar aquella comissió organitzadora. En aquesta carta, la directiva del club ja demanava una subvenció i posava a disposició de les escoles municipals el seu nou camp. La carta està signada pel secretari R. Moltó, això voldria dir que el trencament tampoc va ser tan profund, que la junta directiva ja estava formada i, per tant, no va haver-hi buit de poder. Fins i tot l'escut de l'entitat serà el mateix, modificat només en la inicial del nom que canvia.

El nou camp es va inaugurar al desembre d'aquell any, amb dos partits contra el CD García i contra el Florida, en dos dies diferents. En Lluís Abarca Médico, a les seves *Històries de la Torrassa*³⁸, el té ben situat: al costat dels terrenys de l'anomenat «camp de la Torrassa» (zona més enllà de la cruïlla dels carrers Joventut i Montseny):

«A la superfície total (del camp de la Torrassa), de prop de mig milió de pams quadrats, cal afegir els també sense amo on va ubicar-se el terreny de joc del Torrasenc, ja en la vessant cap el torrent Gornal, actuals carrers del Dr. Marañón i del Transformador, que degudament protegits per una tanca bastida amb fusta vella, gaudí un —diem-ne— privilegi, o feu. Eren uns dos o tres-cents mil pams més que caldrà afegir als del camp».

També Lluís Abarca recorda una bonica anècdota d'aquell terreny de joc, relativa a un dels personatges més anònims del futbol, encara avui. L'anècdota diu així:

*«Aquell camp on jugà el Club de Futbol Torrasenc (...) El recordeu? Sempre era net i endreçat, aquell camí. És que el barraquer, un home d'obscura filiació, si hi comptava amb la companyonia d'un carretell ple de vi i podia anar xumant, no dubtava d'agafar la regadora amb la calç desfeta i marcar correctament el camp abans dels partits. De vegades visqué en solitari en una barraca on ara hi és el carrer o avinguda del Transformador prop la vinya, aleshores ubicació dels vestuaris».*³⁹

El perquè exacte de cada canvi d'ubicació ja és impossible d'esbrinar, però tampoc és gaire difícil imaginar-se'l. El Torrasenc va néixer en un dels barris que patiria l'explosió demogràfica més brutal de Catalunya. L'augment demogràfic comportà, evidentment, una necessitat urbanística que havia de ser satisfeta amb rapidesa. No és difícil d'imaginar que els successius terrenys arrendats pel Torrasenc fossin després reclamats per edificar, de manera que el club havia de tornar a començar. El destí final de l'últim camp dels anys trenta, però, va ser diferent i més fàcil d'esbrinar: refugis antiaeris i horts de supervivència durant la Guerra Civil...

L'UAC Coll-Blanch també va tenir alguns camps en la seva història d'abans de la guerra, tot i que va ser fundat cap a l'any 1930 o 1931. L'any 1932, en la seva correspondència se situa el camp a la Carretera Reial (o carretera de Collblanc), 38, prop del local social, que era al número 48. A l'octubre de 1933, el camp del Coll-Blanch ja era un altre, estava situat, segons la correspondència, a la Travessera de les Corts cantonada amb Pintor Tapiró (de Barcelona). Al setembre de l'any següent, la descripció de la situació del camp ha canviat i ara és Travessera de les Corts cantonada Riera Blanca. Aquest lloc devia estar a uns dos-cents metres de l'anterior i és el camp on també jugava el Torrasenc. Possiblement era un terreny de joc diferent a l'anterior. Per acabar, a l'octubre de 1934, el camp del Coll-Blanch se situà a la carretera

39

SOCIS DEL TORRASENC FENT-SE EL PROPÍ CAMP, L'ANY 1925.

AL'H-AH

40
EL CAMP DE FUTBOL DE LA FONTETA,
AL 1917. OBSERVEU ELS JUGADORS
A PRIMERA FILA.

ET

de Collblanc 14 al 24, de nou al costat de la seu social del número 48.

El cas de l'Hospitalenc no és tan complicat ni tan traumàtic com el del Torrasenc o Coll-Blanch, tot i que també va tenir la seva història. El club del Centre va inaugurar un camp l'any 1917, que imagino que va ser el del Camí de la Fonteta. En una foto publicada al número 138 de la revista *Tot* apareix suposadament un camp de futbol a l'any 1917, que el peu de foto anomena com de «Can Cervera». Aquesta masia és just al límit entre Esplugues i l'Hospitalet i correspon pràcticament amb la ubicació del Camí de la Fonteta. Aquest deu ser també el camp a què fa referència el *Llibre d'Or del futbol català*, quan diu que «l'Hospitalenc va adquirir per a camp d'esports un magnífic terreny proper a la carretera d'Esplugues, en el lloc denominat Torre Alta» (nom amb què també es coneixia Can Boixeres).

El camp del Camí de la Fonteta va durar molts anys, amb alternances amb l'altre gran escenari esportiu del barri, el camp de la Remonta. El primer estava situat prop de l'actual camp municipal de Can Serra, a l'encara avui anomenat Camí de la Fonteta, ja que allà hi havia una font d'aigua. Aquest camp, entre d'altres defectes, estava massa lluny del nucli habitat del poble. Per això, amb el temps, es va apropar el terreny de joc a una zona a tocar del quarter de la Remonta.

Uns terrenys, però, que pertanyien administrativament a Cornellà, encara que estaven a uns 500 metres de l'ajuntament hospitalenc. El seu amo es deia Pere Solanas. Aquest Solanas era considerat per la premsa com un «sportman». Sembla, per algun testimoni que he pogut recollir, que el seu germà era Jaume Solanas, el mecenes del Centre Catòlic. Però anem per ordre.

El camp del Camí de la Fonteta va ser inaugurat, segurament, el 15 d'agost de 1917. Segons una carta que es conserva a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet, el partit inaugural va ser «entre los potentes primeros equipos del Barcelona FC y Avenç de San Andrés», i es van jugar onze medalles regalades pel consistori. Tot i això no he trobat cap referència del partit (ni tan sols als manuals més detallats —partit a partit— de la història del Barça). De fet, les onze medalles es van posar en joc un any més tard, el 29 de juny de 1918, en un partit entre l'Hospitalenc i el Martinenc, segons que consta en una altra carta trobada a l'Arxiu Històric. Això voldria dir o bé que el primer partit no es va disputar, o bé que va acabar amb empat i, segons el costum de l'època, cap dels dos equips es va fer mereixedor de les medalles. L'Anton Martí Valls recorda que les casetes que hi havia al camp les va construir en Josep Carbonell, un dels fundadors del club:

«...era contractista d'obres, paleta. Era un amo mig. Aquest va fer les barraques que hi havia al camp de la Fonteta. Hi havia dues casetes, una pels forasters i l'altra pels d'aquí, i després una altra per guardar les begudes i les coses del bar. I les va fer aquest»⁴⁰.

Sembla que el terreny de joc no era el més adient per jugar al futbol. Així ho recorda l'Anton Martí:

«Tenia cada punxa (de pedres que sortien) que et feies un mal quan queies... Era gran, hi havia seients de fusta, bancs, no en tot el camp però sí en una part. L'aigua l'havíem d'anar a buscar a la Fonteta amb un portador (un carret). Tot es feia per voluntat llavors...».

També l'Agustí Layola, una mica més jove, va conèixer aquesta primera etapa del camp del Camí de la Fonteta:

«...hi havia unes pedres així (em fa un senyal de punxa), que quan queies et feies un mal als genolls i sagnaves...! Però allí vaig jugar poc jo, que jugava al tercer (equip). Després ja vaig venir aquí a la Remonta»⁴¹.

El camp de la Remonta va ser el que es va inaugurar el 15 d'agost de 1922 (de nou durant la festa major). Una crònica de Laurents a *La Jornada Deportiva* va recollir el partit inaugural i els esdeveniments d'aquell dia. L'ambient era aquest:

«Con asistencia de numeroso público, donde había una nutrida representación del bello sexo, se inauguró solemnemente el día 15 el nuevo campo de futbol, que es en la actualidad el mejor de la comarca y será, cuando las obras estén acabadas el mejor de Catalunya.(...) Antes de principiar el partido, el Rd. cura párroco, procedió a la bendición del campo».

Ambient de gala, doncs, aquest dia de festa gran a la vila. Però, quant a les característiques del camp, exagerava Laurents? A la mateixa crònica trobem també aquesta descripció de les obres que es realitzaven:

«El campo tiene una superficie aproximada de 14.000 metros cuadrados y la pista de juego tiene 120 x 70 metros, esto es, las dimensiones máximas reglamentarias. Están en construcción unas grandes tribunas de 80 x 10 metros, capaces para más de 2.000 personas».

No sé si aquestes dades s'ajusten a la realitat o són una exageració, però cal creure que el camp era bastant bo. Així m'ho fa pensar aquesta part d'una crònica publicada l'any 1924 a *El Mundo Deportivo* per un corresponçal de Sabadell, M. Grases, que havia acompanyat el seu equip al camp hospitalenc:

«Nuestra enhorabuena a los directivos del Hospitalenc por el admirable terreno de juego que tienen en posesión, que dadas sus dimensiones reglamentarias permite que sea uno de los mejores de la comarca».

El que sí que sé segur és que el partit inaugural va enfrontar l'Hospitalenc contra el Sanfeliuenc. Aquests

van guanyar per 0-1. Aquest camp va durar fins a la dissolució de l'Hospitalenc, al 1928. L'últim encontre que tinc datat allà és un que va enfrontar l'incipient equip de futbol del Centre Catòlic contra la Penya Sportmen «al camp de la Carretera de Cornellà», al mes de novembre⁴². La meua hipòtesi és que, una vegada es va dissoldre l'entitat, l'amo dels terrenys els va dedicar ràpidament al cultiu i, per això, quan poc després van sorgir de nou alguns equips al barri del Centre, van haver de recuperar l'antic camp del Camí de la Fonteta. Així em refermen en aquesta opinió, aquests fragments de *La Voz de Hospitalet*. El primer correspon al 16 d'octubre de 1928:

«¿ en plena época de futbol (...) no es una vergüenza, repetimos, que el Hospitalenc haya permanecido yerto, y que las puertas del campo de sus glorias permanezcan cerradas y su cancha, donde tantos patadones se dieron, esté cultivada, según informes que nos han facilitado ?».

El segon fragment correspon a un article publicat també a *La Voz de Hospitalet*, l'1 de setembre de 1929:

«...en el barrio del Centro, en el corazón de Hospitalet, unos muchachos deseosos de darse a conocer deportivamente han formado un grupo en el antiguo campo que fué sede del desaparecido Hospitalenc, en sus comienzos».

41

CAMP DE FUTBOL DE LA REMONTA, UN DIA DE PARTIT ENTRE 1921 I 1928.

PROCEDEIX D'UNA COL·LECCIÓ DE POSTALS DE L'ÈPOCA.

AL'H-AH

Al adquirir una bicicleta

nunca puede estar seguros de su calidad y resultado, y los defectos de fabricación que el uso y el tiempo demuestran en la mayoría de máquinas, hacen poner en duda al principiante que aspira a correr sobre que marca es de mayor confianza.

GENDRE

soluciona estas dudas y da plena satisfacción al que la emplea. Su construcción está basada en un estudio de la experiencia mundial ciclista, y por lo mismo es la que más se aproxima a la perfección.

No tardeis en visitar CICLOS GENDRE, Romanins, 28, quien os presentará los últimos modelos de tan acreditada marca.

JUAN GENDRE - Romanins, 28
Bicicletas desde 140 pesetas Stock de toda clase de piezas de recambio

Construcciones y
Reparaciones de Bicycletas

PEDRO ANTONIO

CALLE LLOBREGAT, 16 - COLL-BLANCH

*Los ciclos ANTONI son los que
por su ligereza y buena construc-
ción es la bicicleta que se impone*

CICLOS ANTONI

CALLE LLOBREGAT, 16 - COLL-BLANCH

El camp del Camí de la Fonteta va ser recuperat i va acollir de nou el futbol, primer dels equips que van sortir durant els anys 1928 i 1929, i després de la Unió Esportiva Hospitalet, que va ser la seva unificació. El camp no estava en gaire bones condicions, com ja hem apreciat abans, i sembla que no va ser millorat a la dècada dels trenta. Així m'ho fa pensar aquest apunt anotat a l'entrevista amb l'exjugador Joan Montroig:

«Per anar a aquell camp ja havien de tenir humor, ja; queia lluny i a més era com si fos una muntanya i l'haguessin aplanat i ja està. A més, allà si es feia fosc, ja et perdies...!»⁴³

Poc abans de la guerra, amb l'aparició d'un nou club fusionat al barri del Centre, va haver-hi una forta campanya de premsa per aconseguir un camp municipal en condicions, com ja veurem més endavant. La campanya no va tenir èxit, però un cop va esclatar la guerra, l'antic terreny de la Remonta va ser expropiat al seu amo i va tornar a ser camp de futbol per al poble durant els mesos que es va poder jugar. Després de la

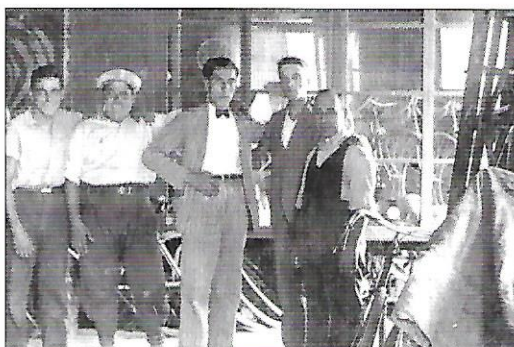
guerra el camp de la Remonta va continuar molts anys amb aquest destí.

Una altra faceta econòmica de l'esport té a veure amb la seva contribució al sector del comerç: a la consolidació de l'esport com a element d'oci, segueix l'oferta comercial per satisfer la demanda de materials. Cap a principi dels anys vint algunes botigues amplien la seva oferta amb material esportiu. Fins i tot en algun cas, com el ciclisme, l'esport i la seva eina esdevenen negoci (com a taller de reparació i venda de bicicletes i accessoris). Així, al programa de festa major de Santa Eulàlia de 1923⁴⁴, la merceria «La més antiga», de Jaume Folch, al carrer Santa Eulàlia, 146, anunciava al final de tota la relació d'existències que també es podien trobar a la seva botiga «*tota mena d'articles de Foot-Ball*». La bicicleta i per extensió el ciclisme també va originar l'aparició de comerços cada vegada més especialitzats, fins que als anys trenta ja hi haurà diverses botigues i tallers de reparació, construcció i venda de bicicletes i accessoris. Algunes fins i tot seran seu de clubs ciclistes. El primer d'aquests comerços completament específics que he trobat és el de Joan Gendre, un taller de bicicletes del 1925⁴⁵ al carrer Martí Julià, 28, a Collblanc. L'any 1925, la casa Ciclos Rosendo Sans, al carrer Pi i Margall (després Santa Eulàlia) número 110, també ven bicicletes «*a plazos y al contado*»⁴⁶ i accessoris de totes les marques (potser existia ja abans del 1925). També l'any 1928 trobem un anunci de la casa Ciclos Antoni, al carrer Llobregat, 16, a Collblanc, regentada per un tal Pedro Antonio. A la dècada dels trenta, com a mínim hi havia unes altres tres d'aquestes botigues i/o tallers de bicicletes a la ciutat: la casa d'en Julián Español, al carrer Major (barri del Centre); la de la vídua García (Remei López) al carrer Prat de la Riba, 284 (també al barri del Centre), i la dels Vicente Hermanos, al carrer Comerç, 107 (a Santa Eulàlia). La primera pertanyia a una de les grans figures del ciclisme nacional dels anys vint i trenta, Julián Español, membre de la comissió organitzadora del Club Ciclista Hospitalet (1933), de qui parlarem més endavant; la segona era la seu de la Unió Ciclista Hospitalet, i la tercera organitzà curses i proveí el barri de Santa Eulàlia. També he trobat l'existència, com a mínim durant els anys 1938 i 1939, d'una

fàbrica de llantes de fusta per a bicicletes, la casa Martín Figueras del carrer Pi i Margall, 149. Aquest és un cas molt curiós, ja que es tracta d'un taller de fusteria fundat el 1934 per Martí Figueras Hilari, amb sis treballadors. Sembla que la seva especialitat eren les cadires, i amb el temps l'empresa familiar es va traslladar a Lligà d'Amunt i avui dia és una multinacional que s'autoproclama líder mundial del seu sector, amb el 10% de les vendes a clients com el FC Barcelona, la Warner Bros., diverses companyies aèries o els governs de països com els Estats Units, l'antiga Unió Soviètica o l'Aràbia Saudita⁴⁷. Aquesta altra faceta de les llantes de fusta per a bicicletes en aquells primers anys podria ser perquè el germà de Martí Figueras, Jaume, era afeccionat al ciclisme i va ser fundador d'un club als anys trenta (com veurem).

De totes aquestes botigues o tallers, és curiosa també la història de Joan Gendre i Cardona, el primer dels que he citat. Gendre havia nascut a Anglesola l'any 1892 i la seva dèria per les bicicletes el portà a establir i traslladar successivament tallers a Tàrrega (1920), Igualada (1922 o 1923) i, finalment, l'Hospitalet (1925). Segons Lluís Abarca, «aviat es captà moltes amistats i es dedicà de ple al lloguer de bicicletes i tricicles, i a reparar-ne, obtenint nombrosos clients, especialment en els dies festius, en què hom emprava la bicicleta com a esbarjo»⁴⁸. Segons explica Abarca, Joan Gendre va ser qui va instal·lar «una pista per circular en bicicleta com a esport popular, que ocupava un seguit de solars sense edificar del capd'amunt del carrer Campalans i el de Fortuny». Sembla que aquesta zona era coneguda com al «velòdrom de Collblanc», tot i que evidentment el nom era massa exagerat per al que es volia reflectir. Allà simplement podien passejar aquells que llogaven durant un determinat temps una bicicleta a Joan Gendre. La Guerra Civil, segons Abarca, també convertí el «velòdrom» en hortets de supervivència per a l'afamada gent.

Moltes d'aquestes botigues van organitzar o patrocinar curses ciclistes, animant així el seu propi mercat. Un dels col·laboradors del *Butlletí del Club Ciclista La Bordeta*, ho va explicar bastant fàcilment a les seves pàgines l'any 1928, després que l'hospitalenc Joan

43
JOAN GENDRE, PRIMER PER LA DRETA,
A LA SEVA BOTIGA DE BICICLETES DEL
CARRER ROMANINS.
CIRCA 1930.
MG

Gendre hagués donat tots els trofeus d'una important cursa organitzada per aquest club del proper barri barceloní:

«supongamos que por el intervalo de dos años dejan de celebrarse toda clase de manifestaciones deportivas. ¿Cual sería la situación de las casas constructoras de ciclos, motos, etc, y todas aquellas que se dedican a la venta de útiles para el deporte al fin de dicho período? Pobre por no decir nula por completo y en cuanto a la prensa deportiva deberían tener de suprimir las ediciones tan fabulosas hoy en día por carecer de texto e información. Podría extenderme en otras consideraciones más poderosas aún pero uno de los objetos de estos comentarios sólo es dar una pequeña idea de que el deporte a la vez que dignifica al individuo redunde en beneficio del comercio. Repito, pues, que deben ser admirados estos hombres que no reparando en nada organizan y llevan a cabo manifestaciones deportivas de toda clase...»⁴⁹

44
MEMBRES DE LA UNIÓN CICLISTA
HOSPITALET DAVANT LA BOTIGA
DE BICICLETES DE LA VÍDUA GARCÍA,
REMEI LÓPEZ, QUE TAMBÉ APAREIX
AL CENTRE DE LA FOTO. CIRCA 1930.
AL'H-AH

NOTES

- [1] En tot aquest treball he procurat mantenir la grafia de les entitats el més fidel possible a les fonts originals, tant en la seva forma com en l'idioma en que més comunament l'he trobat. Així per exemple, l'equip de Sant Boi, en aquests anys, elimina la t i és anomenat sempre «Samboià». Els noms són indicatius moltes vegades dels costums o dels usos idiomàtics dels pobles, que a vegades són forçats per motius polítics. Així, per exemple, no és estrany trobar, en certes èpoques, els segells de les entitats encunyats per duplicat en català i en castellà.
- [2] Op. citat nota 26 del capítol 1.
- [3] Op. citat nota 26 del capítol 1.
- [4] Op. citat nota 26 del capítol 1.
- [5] *Diccionari del Barça*. Antoni Closa, Jordi Blanco [et al.]. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1999.
- [6] Op. citat nota 26 del capítol 1.
- [7] Entrevista a Agustí Layola enregistrada el seu domicili, l'any 1996.
- [8] Carta datada el 15 de setembre del 1922 que es conserva a la Correspondència de Secretaria, any 1922, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.
- [9] Op. citat nota 22 del capítol 1.
- [10] A *El Mundo Deportivo*, edició del 25 de setembre de 1923.
- [11] Breu conversa sostinguda al Camp Municipal de L'Hospitalet l'any 1994.
- [12] Hi ha informació d'aquesta expedició a *La Rambla*, 11 d'agost de 1930.
- [13] Op. citat nota 7 d'aquest capítol.
- [14] A *El Mundo Deportivo*, edició del 2 de setembre de 1925.
- [15] Dades trobades als diferents padrons d'aquells anys, a l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.
- [16] Op. citat nota 7 d'aquest capítol.
- [17] Es dona notícia a *El Mundo Deportivo*, edició del 28 de juliol de 1924.
- [18] Op. Citat nota 1 del capítol 1.
- [19] Al llibre del Registre d'entitats, Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona.
- [20] Carta datada el 22 d'abril del 1927 que es conserva a la *Correspondència de Secretaria*, any 1927, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.
- [21] Op. citat nota 27 de capítol 1.
- [22] Moltes de les dades sobre Ramon Espuga m'han estat facilitades pel seu nét Ramon, en una entrevista enregistrada l'any 1995.
- [23] Dins de l'expedient op. citat nota 14 del capítol 1.
- [24] Abarca Médico, Lluís. «Apunts històrics de la Plaça Espanyola i de la seva font 1900-1930». En: *Primeres jornades del barri Collblanc-Torrassa*. L'Hospitalet, Aula de Cultura, 1980. (edició ciclostilada).
- [25] Les dades de les fitxes amateurs apareixen a *La Vanguardia*, edició del 16 d'agost del 1933. La resta, a *La Rambla* del 20 d'octubre del 1930.
- [26] A l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.
- [27] A l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.
- [28] Op. citat nota 26 del capítol 1.
- [29] Entrevista a Joan Montroig enregistrada al seu domicili l'any 1995.
- [30] Entrevista a Marcel·lí Farré enregistrada a la seva botiga, l'any 1995, alguns mesos abans de la seva mort.
- [31] Op. citat nota 7 d'aquest capítol.
- [32] A *Diario de Barcelona*, edició del 18 de gener de 1974. Per cert, que el seu nebot em va confirmar que tots aquells diners els van perdre després de la guerra al no poder bescanviar-los pels bitllets del nou sistema econòmic franquista...
- [33] Una còpia es troba a la *Correspondència de Secretaria*, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet. Quan jo la vaig consultar estava classificada a la de l'any 1933. Ignoro si amb la classificació posterior ha estat col·locada al seu lloc.
- [34] Op. citat nota 24 del capítol 1.
- [35] Op. citat nota 29 d'aquest capítol.
- [36] Carta datada el 14 de maig de 1932 que es conserva a *Correspondència de Secretaria*, any 1932, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.
- [37] *Correspondència de Secretaria*, any 1934, de l'Arxiu Històric de L'Hospitalet.
- [38] Abarca Médico, Lluís. *Històries de la Torrassa*. L'Hospitalet, Centre La Torrassa, 1989.
- [39] Op. citat nota anterior.

[40] Op. citat nota 26 del capítol 1.

[41] Op. citat nota 7 d'aquest capítol.

[42] *L'Esguard*, edició de novembre 1928.

[43] Op. citat nota 29 d'aquest capítol.

[44] Op. citat nota 22 del capítol 1.

[45] Lluís Abarca facilita aquesta data a l'article que sobre Joan Gendre publicà a *Catalònia*, Butlletí de l'Ateneu Cultural Catalònia, nº 28, primer trimestre de 1993, pàg. 12.

[46] Un anunci d'aquest comerç apareix al periòdic *La Crónica* de 18 de desembre de 1925.

[47] Tota la història completa de l'empresa, ben curiosa per cert, es pot llegir a l'edició del 28 de març de 1999 de *La Vanguardia*, en la seva secció «Sismograma» de Feliciano Baratech.

[48] Op. cit. nota 45 d'aquest capítol.

[49] Article signat per Enrique Serra Prat al *Boletín de la Unión Ciclista Bordeta*, número 10 de gener del 1928. L'original ha estat facilitat per Manel Gendre, fill de Joan Gendre.

45. Equip femení de bàsquet de la UE L'Hospitalet, el dia del primer Festival Atlètic Femení, el 1930.
D'esquerra a dreta: Pedret, Jiménez, Calvet, Nebot, López i Molina.